

GÖTEBORGS UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Det individuella livet i en kollektiv miljö

- En kvalitativ studie om unga vuxna med funktionsnedsättnings upplevelse av social gemenskap på en gruppbostad

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Termin ht-13

Författare: Therese Larsson
Handledare: Tore Brännberg

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till alla ni som ställt upp på att bli intervjuade. Det har varit så kul att få träffa er och ni har lärt mig mycket som jag ska bära med mig in i framtiden! Tack för att ni tog er tid! Tack till personalen på boendena för ert vänliga bemötande. Tack till min handledare Tore Brännberg. Jag vill också sända ett stort tack till min vän Hanna Haglund!

Abstract

Titel: Det individuella livet i en kollektiv miljö - En kvalitativ studie om unga vuxna med funktionsnedsättnings upplevelse av social gemenskap på en gruppbostad

Författare: Therese Larsson

Nyckelord: Funktionshinder, funktionsnedsättningar, handlingsutrymme, gruppbostad, unga vuxna, ungdomar

Uppsatsen handlar om unga vuxna med funktionsnedsättningar som bor på gruppbostad och de möjligheter och hinder de upplever att boendeformen ger för social gemenskap, emotionellt och praktisk stöd och identitetskapande aktiviteter. Studien undersöker också hur de boende på gruppbostäder hanterar de hindren de upplever. Studien består av kvalitativa intervjuer med sex respondenter.

Studien visar att de boende har mycket olika upplevelse av närvaron av de andra grannarna, allt från att se dem som vänner till att inte lägga någon större vikt alls vid dessa relationer. Huvudresultatet är personalen kan fungera både som möjliggörare och hinder för respondenterna att genomföra identitetskapande aktiviteter och att detta beror på hur kommunikationen fungerar mellan boende och personal, och personal och personalgrupp. Vad gäller emotionellt stöd visar studien att de boende kan behöva ge upp behovet av integritet för att få tillgång till emotionellt stöd. Detta beror på att personalen behöver föra vidare information som getts i förtroende av de boende till de andra i personalgruppen. Vad gäller frågeställningen om hur de boende hanterar de upplevde hindrena är det viktigaste resultatet att de boende använder sig av sitt handlingsutrymme för att försöka få kontroll över hindrande situationerna för att därmed uppnå mål de förutsatt sig.

För framtida forskning hade det varit intressant med en större studie av unga vuxna med funktionsnedsättnings upplevelse av handlingsutrymme på gruppbostäder och där undersöka om och hur faktorer som kön, klass, etnicitet och typ av funktionsnedsättning påverkar upplevelsen.

Innehållsförteckning

Inledning.....	6
Problemformulering	6
Bakomliggande syfte.....	7
Syfte	7
Frågeställning	7
Begrepp	7
Unga vuxna	7
Identitet och identitetsskapande aktiviteter	7
Avgränsning	8
Om informanterna	8
Intellektuella funktionsnedsättningar	9
Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar	9
Psykiska funktionsnedsättningar	9
Tidigare forskning	9
Teori	11
”Jag och du” och ”jag och det” relationer	11
Kontroll	11
Handlingsutrymme	12
Bakgrund	12
Funktionshinder och funktionsnedsättning	12
Perspektiv på funktionshinder	13
Ungdomstiden	13
Unga vuxna med funktionsnedsättningar	14
Gruppboende	14
Lagstiftning	14
Metod	15
Metodval.....	15
Förförståelse	15
Urval.....	16
Reliabilitet	17
Validitet.....	18
Generaliserbarhet	18
Materialbeskrivning	18
Intervjusituationen.....	19
Analysmetod.....	19

Teorival	20
Etik	20
Informationskravet	20
Samtyckeskravet.....	20
Konfidentialitetskravet	21
Nyttjandekravet	22
Att intervjua människor med funktionshinder.....	22
Resultat och analys.....	23
Grannar och vänner	23
Personal	25
Emotionellt stöd	25
Praktiskt stöd.....	28
Fritid	29
De självvalda aktiviteterna	29
Att resa	32
De bortvalda aktiviteterna	34
Framtiden	35
Slutsatser	36
Avslutande diskussion.....	38
Referenser.....	40
Bilagor	42
Bilaga 1	42
Bilaga 2	44

Inledning

I Sverige är livet för människor med funktionsnedsättningar idag på många sätt helt annorlunda än för bara några årtionden sen. De gamla institutionerna ersattes i och med ädelreformen under 1990-talet med insatser i de egna hemkommunerna. De generationer som växt upp efter de stora handikappspolitiska förändringarna har kallats ”integrationsgenerationen” (Gustafsson 1998) eftersom de levt i samklang med sin generation vad gäller skolgång och familjeliv, i kontrast till de människor som tidigare levde segregerade på institutioner. Dagens personer med funktionsnedsättningar går i skola och lever i sina familjer som andra, och de flyttar också hemifrån. Om behov av stöd i det vardagliga livet finns kan ett gruppboende bli aktuellt som insats från det offentliga. Även om vi i dagens senmoderna samhälle i Anthony Giddens (1999) mening är friställda från kulturella normer vad gäller bland annat övergången från barndomen till vuxenlivet menar han att en tydlig markör för vuxenblivandet är det första egna hemmet. Det här är en arena utifrån var unga vuxna kan utforska sig själva och samhället i frånvaro av föräldrainflytande. För unga vuxna med funktionsnedsättningar som flyttar från hemmet till ett gruppboende innebär det första egna hemmet inte en sådan föräldraförzorg (Olin 2003). Närvaron och behovet av hjälp från personal, gemenskapen med de andra på institutionen och boendets fysiska utformning särskiljer den här gruppens första egna boendemiljö från de som flyttar hemifrån till ett, vad vi kan kalla, ordinarie boende. Thomas Johansson (2006) menar att ungdomstiden har förlängts och att en allt längre tid av våra liv som unga vuxna därmed präglas av ungdomens utforskande av den egna identiteten, av att hitta en plats för sig själv i samhället och att erövra sin självständighet. Jag undrar hur identitetsskapandet och utforskandet av samhället blir för individen i den kollektiva miljö som ett gruppboende medför.

Problemformulering

Avvecklingen av de gamla institutionerna har rivit ner barriärer och undanröjt många hinder i samhället för människor med funktionsnedsättningar. Personer med funktionsnedsättningar har i dagsläget mycket större möjligheter att utforma sina liv så som de själva önskar. Enligt en rapport från Socialstyrelsen (2011) är ledorden inom omsorgen kring människor med funktionsnedsättningar och i funktionshinderspolitiken är delaktighet, integrering, tillgänglighet och normalisering. En del av dagens unga vuxna med funktionsnedsättningar bor på en relativt ny typ av institution, gruppboendestaden. Det jag frågar mig i min uppsats är vad gruppboendets kollektiva struktur innebär för det egna identitetsprojektet för de människorna som bor där? Vad finns det för hinder och möjligheter för identitetsskapandet i gruppboendets kontext? En av tankarna med gruppboendets struktur har varit att erbjuda ett alternativ till människor som kanske inte kommer skaffa egen familj. Jag undrar hur unga vuxna som bor på gruppboende upplever närvaron av sina grannar?

Bakomliggande syfte

Mitt bakomliggande syfte är undersöka om jag genom min studie kan få fram information som praktiker inom socialt arbete kan ha nytta av när de jobbar med unga vuxna med funktionsnedsättningar.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka vad unga vuxna med funktionsnedsättningar upplever för hinder och möjligheter vad gäller identitetsskapande aktiviteter, emotionellt stöd och möjligheter till socialt umgänge i relation till gruppboendets struktur. Vidare är jag intresserad av att undersöka hur de hanterar de upplevda hindrena.

Frågeställning

Vilka hinder och möjligheter upplever unga vuxna med funktionsnedsättningar att det finns vad gäller identitetsskapande aktiviteter, emotionellt stöd och socialt umgänge i relation till gruppboendets struktur?

Hur hanterar unga vuxna med funktionsnedsättningar de upplevde hindrena vad det gäller identitetsskapande aktiviteter, emotionellt stöd och social umgänge?

Begrepp

Unga vuxna

Med unga vuxna menar jag en social kategori och inte en faktisk ålder. Alla respondenter fick under intervjuerna frågan hur de identifierar sig själva. Alla utom en uppgav att de varken upplevde sig som enbart vuxna eller som ungdomar, utan någonstans mitt emellan. Detta har jag valt att tolka som att de ser sig som unga vuxna. En person ansåg sig vara vuxen och var 25 år gammal. Respondenterna kallas omväxlande också informanter, brukare, boende eller hyresgästerna.

Identitet och identitetsskapande aktiviteter

Johansson (2006) menar att i dagens postmoderna samhälle har identiteten blivit ett individuellt projekt och att ungdomstiden är den tid i en människas liv då identitetsskapandet har som störst fokus. Dessutom menar han att ungdomstiden har förlängts och att i och med det fortsätter det intensiva identitetsskapandet längre upp i åldrarna. Johansson (2006) menar att det finns två ståndpunkter i teoretiseringen kring identitet; den socialkonstruktionistiska och den utvecklingspsykologiska. Jag har valt att utgå från ett socialkonstruktionistiskt synsätt och där menar Johansson (2006) att individuation, reflexivitet, relativ öppenhet och differentiering är utmärkande för identitetsskapandet i det postmoderna samhället. Som bakgrund i studien finns begreppet individuation som en förståelsebas av analysen av empirin som inhämtats. Johansson (2006)

menar att individuation innebär att jaget är starkt laddat i den västerländska kulturen som en följd av att fokuseringen på det individuella livsprojektet.

Giddens (1999) menar att i det senmoderna samhället, eller det moderna som han väljer att kalla det, har självet och skapandet av en identitet blivit ett reflexivt projekt. Han menar, som tidigare nämnts, att de ritualer för övergångar mellan till exempel ungdom och vuxenliv som fanns i de traditionella samhällena inte är gällande ”under modernitetens villkor”. I det moderna samhället menar Giddens (1999) måste självet istället ”utforskas och konstrueras som en del av en reflexiv process”. Giddens (1999) menar att vilka livsstilsval en individ gör blir avgörande för identiteten. Vidare menar han att moderniteten skapar skillnader, uteslutning och marginalisering samtidigt som den ger hopp om emancipation. Giddens (1999) menar också att valet av livsstil påverkas av kapitalismens kommodifierande kraft, alltså att vilka val vi gör påverkas av en likriktande kraft som är sprungen ur kapitalismens styrning av vår konsumtion.

För att uttrycka sin identitet så behöver individen omsätta sina inre önskningar till yttre handlingar menar Johansson (2006). Det är den omsättningen som i studien kallas för *identitetskapande aktiviteter*. Val av boende, yrke, konsumtion, fritid, socialt umgänge är exempel på sådant som ses som identitetskapande aktiviteter. Jag har valt att se det som att det individuella identitetsprojektet utgörs av de här aktiviteterna.

Avgränsning

I den här studien undersöker jag inte personalens eller föräldrarnas upplevelse av unga vuxna med funktionsnedsättnings hinder och möjligheter. Detta tidigare har gjorts av (Olin, 2003; Barron, 1997). Jag har valt att fokusera på de unga vuxnas egna upplevelser. Jag anlägger heller inget genus, klass eller könsperspektiv på de resultat jag fått fram, vilket säkert skulle kunna vara intressant, men med hänsyn till mitt syfte och studiens begränsade omfång har jag valt att bortse från de här faktorerna. I den här studien avgränsar jag mig inte till ett att undersöka människor med samma typ av funktionsnedsättningar, vilket annars är vanligt i studier (Olin, 2003; Barron, 1997). Den här studien ska heller inte undersöka kroppen och sexualitetens betydelse under ungdomstiden, vilket annars är en vanligt förekommande fokus vid studier av ungdomar och unga vuxna (Magnusson, 2009).

Om informanterna

Jag vill här redogöra för vad mina informanter har för olika typer av funktionsnedsättningar för att underlätta fortsatt läsning av studien. Människor som bor på gruppboenden är en heterogen grupp både vad gäller funktionsnedsättningar, erfarenheter och livsvärldar. Det som är gemensamt för informanter i den här studien är att de på olika sätt befinner sig i en period i sina liv där de är i övergången mellan ungdom och vuxen, att de har någon form av funktionsnedsättning och att de bor på gruppboenden. Informanterna i den här studien består av människor som har neuropsykiatriska, psykiska och intellektuella funktionsnedsättningar. Några av dem har utöver sin

funktionsnedsättning en psykosocial problematik som har föranlett dem boende på gruppbostad. Här nedan kommer en kort redogörelse för de olika typerna av funktionsnedsättningar som är aktuella i min studie. För mer ingående information hänvisar jag till litteratur som specifikt tar upp olika typer av funktionsnedsättningar eftersom en fullständig genomgång inte är möjlig här på grund av studiens begränsade omfång. Det är viktigt att förstå att de olika funktionsnedsättningarna aldrig tar sig exakt samma uttryck från individ till individ och att en person givetvis kan ha mer än en funktionsnedsättning.

Intellektuella funktionsnedsättningar

Intellektuella funktionsnedsättningar innebär att en människas kognition på olika sätt är nedsatt. Graden av nedsattethet kan variera och kan leda till svårigheter att bland annat lära sig nya saker, förstå information och att uttrycka sig.

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är bland annat diagnoserna Autism, Aspergers syndrom och ADHD. De här diagnoserna skiljer sig mycket från varandra. ADHD handlar om koncentrationssvårigheter och bristande frustrationstolerans. Aspergers syndrom och autism innebär svårigheter med socialt samspel, repetitiva beteenden och avvikande sätt att tala.

Psykiska funktionsnedsättningar

Psykiska funktionsnedsättningar är olika former av psykiatriska diagnoser som till exempel depression, bipolär sjukdom, psykosjukdomar, social fobi och personlighetsstörningar. De här diagnoserna får många olika konsekvenser för en individ men kan alla sägas försvåra samspelet med omvärlden. (Vårdguiden, 2010).

Tidigare forskning

Urvalet av tidigare forskning handlar, liksom övriga delar av forskningsprocessen, om att visa upp en vald del utav verkligheten. Jag har inga ambitioner att göra en heltäckande genomgång av det rådande forskningsläget utan har valt vad Bryman (2011) kallar en narrativ metod för att ge en bild av vad som tidigare gjorts på detta fält.

För att få svensk litteratur sökte jag på swepub, gunda och libris. Där använde jag mig av sökord som "funktionshinder", "funktionsnedsättning", "institution", "gruppbostad", "lss", "identitet" och "fritid".

För att få tag i engelsk forskning sökte jag i databasen social service abstract. Sökord som användes i social service abstract var "disability", "disabilities", "youth", "young adults", "group home", "supported housing", "institution", "identity" och "leisure".

Elisabeth Olin är lärare och forskare vid institutionen för socialt arbete på Göteborgs universitet och har skrivit avhandlingen *Uppbrott och förändring – När ungdomar med utvecklingsstörning flyttar hemifrån* (2003). Avhandlingen som genomförts mellan åren 1998-2001 har en kvalitativ ansats och det empiriska materialet består av omfattande deltagande observationer. Olin (2003) har varit med innan, under och en tid efter det att åtta ungdomar flyttar in på ett nystartat gruppboende. Empirin består också av intervjuer med föräldrarna till ungdomarna som genomförts vid två tillfällen, och intervjuer med de tolv ungdomarna. Vad gäller personalen har fältreferat använts.

Olin (2003) fokuserar i sin avhandling på relationen mellan ungdomarna, föräldrarna och personalen. Hennes syfte är att undersöka hur normer och regler formas, hur relationerna mellan de tre aktörerna formas och omformas och hur förutsättningarna för självbestämmande ser ut för ungdomarna. Det jag förstår vara huvudresultatet studien är att den serviceideologi som genomsyrar omsorgen, där omsorgstagaren ses som en kund som ska beställa tjänster av till exempel personalen, hotar ge en falsk förespegling av självbestämmande. Hon menar vidare att serviceideologin kan ge upphov till ett uppfostrande och disciplinerande förhållningssätt gentemot omsorgstagaren. Vidare menar hon att serviceideologin låter splittra upp livet i olika delar för ungdomarna vad gäller behovet av hjälp, sociala relationer och vardagliga situationer.

Nils Christie är norsk sociolog och kriminolog och författare till boken *Bort från anstalt och ensamhet* (1991). Här beskriver Christie (1991) Camphillrörelsens framväxt och filosofi men också hur en sådan filosofi blir till praktik i fem olika Camphill byar i Norge. Christie (1991) har själv varit en del av Camphillrörelsen i Norge och har rikligt med empiri från sina upplevelser. Christie (1991) kontrasterar både gamla tiders institutionsboenden och nutidens ensamhushållsideal för människor som han kallar ”helt klart ovanliga” mot alternativet Camphill. Inom Camphillrörelsen strävar man efter att eliminera den asymmetriska hjälpar – klient relationen för att istället se alla människor som unika och jämlika. Camphillrörelsen syftar också att vara ett alternativ till det industrialiserade samhället, som Christie (1991) menar exkluderade människor som är högst ovanliga, genom att inte använda sig av diverse tidsparande maskiner, som diskmaskin eller sociala substitut såsom tv. Christies (1991) slutsats är att alla människor antagligen skulle dra fördelar av att bo i en sådan gemenskap.

Karin Barron, också hon forskare och lärare på Göteborgs universitet, tidigare vid Uppsala universitet, har i sin studie *Disability and Gender - Autonomi as an indication of adulthood* (1997) fokuserat på unga människor med fysiska funktionshinders upplevelser av autonomi i övergången mellan ungdom till vuxen. Barron (1997) har i denna kvalitativa studie anlagt ett genusperspektiv och visar i resultaten på tydliga variationer i skillnader i upplevelse av autonomi kopplat till genusvariabeln. Kvinnor har generellt sett en lägre grad av autonomi medan situationen för de unga männen är den omvända.

Teori

”Jag och du” och ”jag och det” relationer

Martin Buber (1994) menar att världen för människan alltid består i kategorier om två eftersom det är så människans tänkande är uppbyggt. Han menar att det finns två typer av relationer, dels ”jag-och-du relationer” där två människor möter varandra så som de dem verkligen är utan att förstå sig. ”Det mellanmänniska” menar Buber (1994) är det som uppstår när vi inte är objekt inför varandra, utan subjekt. Dessa relationer menar Buber (1994) är ovanliga samtidigt som de är högst eftersträvansvärda. Den andra typen av relation är ”Jag-och-det relationer” och kännetecknas enligt Buber (1994) av att människor i mötet med varandra behandlar den andre som ett objekt istället för subjekt. Här sker inget egentligt möte mellan människor menar Buber (1994) och hävdar vidare att det är den vanligaste typen utav interaktion mellan två människor.

Kontroll

Begreppet kontroll har i Sverige använts vid studier av stress på arbetsplatser och då ur ett socialpsykologiskt perspektiv. Gunnar Aronsson (1990) menar dock att teorin mycket väl kan appliceras på andra områden än på arbetslivet. Inom psykologin menar man att människan har ett grundläggande behov av att utöva kontroll över sitt eget liv, vilket man kallar kontrollbegreppets universella dimension (Aronsson 1990). Inom den socialpsykologiska traditionen menar man på att en människa genom sina handlingar försöker uppnå en ökad kontroll över sitt eget liv och att detta är en grund för människors utveckling.

Kontroll som begrepp har också en relativ dimension vilket innebär att hur kontrollen tar sig uttryck ser olika ut från olika historiska epoker, kulturer och också är beroende av faktorer som klass, kön, funktionshinder och etnicitet. Kontrollbegreppet har utöver den universella och relativa dimensionen också en situationsspecifik dimension vilket handlar om hur och vilken form av både kontroll och kontrollförlust individer upplever i olika situationer.

Man menar att förändringar eller en önskan om förändring leder till en situation där individen upplever olika grader av kontroll eller kontrollförlust. Det finns tre strategier för en individ att ta till när det sker förändringar i omgivningen: flykt, anpassning och förändring. Att utöva kontroll kan ses som ett sätt för individen ”att skapa en relation till sin omvärld, vilket kännetecknas av balans mellan omvärldens krav och individens kapacitet och behov” (Aronsson, 1990 sid.70). Att utöva kontroll handlar alltså om ett sätt för individen att söka jämka samman sig själv med den omgivande kontexten den befinner sig i.

När en individ upplever kontrollförlust uppstår olika emotioner som är förknippade med obehag och vanmakt som kan leda till fysiologiska stressreaktioner (Aronsson, 1999).

Handlingsutrymme

Begreppet handlingsutrymme belyser en individs möjlighet utöva kontroll i en specifik situation. Vad gäller handlingsutrymme menar Aronsson (1990) att det finns en subjektiv och en objektiv dimension, alltså ett sätt som handlingsutrymmet upplevs av individen och ett sätt så som handlingsutrymmet hos en individ i en specifik situation kan uppfattas utifrån. Det objektiva och subjektiva handlingsutrymmet kan stämma mer eller mindre överens. Det subjektiva handlingsutrymmet uppstår, menar Aronsson (1990) när ”den yttre situationen bryts mot individens prisma med dess varierande precision och dess förvanskningar”. Genom handlingar kan individen utöka sitt handlingsutrymme. Detta kan ske genom att individen till exempel skaffar sig mer information, vilket leder till ökad kunskap och därmed en utökning av handlingsutrymmet (Aronsson, 1990).

Annan litteratur som inte finns redovisad här kommer refereras till i löpande text.

Bakgrund

I det här kapitlet vill jag måla upp en bild över hur situationen för människor med funktionsnedsättningar har sett ut för att ge dig som läsare en förståelsehorisont för varför det ser ut som det gör idag. Min ambition med detta kapitel är också att sätta in min studie i ett sammanhang och därmed peka på syftets relevans för socialt arbete. Jag går först igenom de olika teoretiska utgångspunkterna för hur funktionsnedsättningar som begrepp kan förstås, sedan ger jag en kort beskrivning av ungdomstidens framväxt i västvärlden och vad som är framträdande element ur ett socialpsykologiskt perspektiv under den här tiden. Därefter beskriver jag kort hur situationen ser ut för ungdomar och unga vuxna med funktionsnedsättningar för att sedan beskriva gruppboendets historik och tillslut nämna några ord om aktuell lagstiftning.

Funktionshinder och funktionsnedsättning

Skillnaden mellan funktionshinder och funktionsnedsättning är viktig att klargöra för den fortsatta läsningen. En funktionsnedsättning innebär att en individ har en nedsatt förmåga att fungera till exempel psykiskt, fysiskt och/eller kognitivt. Det är först i mötet med omvärlden och samhället som skadan kan bli ett funktionshinder (Lindberg & Grönvik, 2011). Som exempel kan man säga att om en lärare i en skolklass förutsätter att eleverna ska sitta still i flera timmar under ett prov så kan någon med den neuropsykiatriska funktionsnedsättningen ADHD, vilken innebär bland annat koncentrationssvårigheter, bli funktionshindrad i en sådan miljö då den har svårt att koncentrera sig längre perioder. Om å andra sidan en lärare i en skolklass tycker det är bra med många korta raster upplever kanske personen med koncentrationssvårigheter inte att hans eller hennes funktionsnedsättning är ett funktionshinder i relation till skolmiljön i det avseendet.

Perspektiv på funktionshinder

Den traditionella synen på funktionshinder benämns ofta som den medicinska modellen. Där ses individen som någon som har en skada som ska botas eller som till stor del kan avhjälpas med hjälpmedel och träning, så kallad rehabilitering. Kritik som har riktats mot det här synsättet är att ”skulden” och ansvaret för funktionshindret hamnar på individen och att det därmed undergräver argument för att genomföra strukturella förändringar, som skulle kunna avhjälpa funktionshindret, på en samhällsnivå (Lindberg & Grönvik, 2011).

Det sociala synsättet på funktionsnedsättningar innebär att funktionshinder ses som något som skapas när människan möter det omgivande samhället, alltså att funktionshinder är en social konstruktion som är beroende av samhällelig och social kontext. Det är alltså enligt det här synsättet samhället som skapar funktionshinder genom att vara otillgängligt på en mängd olika sätt. Synsättet har använts för att politisera kring frågor om funktionsnedsättningar och visa på ett strukturellt förtryck och har bland annat legat till grund för Independent Living – rörelsen. Kritiken som har riktats mot det här perspektivet är att det är för inkluderande, att alla människor har ett eller flera funktionshinder i och med det här synsättet (Lindberg & Grönvik, 2011). Denna överdrivna inklusion som, speciellt grundaren av criptheory Robert McRuer (2006) kritiserat, menar man riskerar att leda till att de individuella upplevelserna av att ha ett funktionshinder ignoreras. McRuer (2006) menar att det är ytterst viktigt att ha med i åtanke att det finns faktiska skillnader i upplevelsevärlden mellan människor som har ett funktionshinder och de som inte har det, vad gäller till exempel diskriminering och möjligheten till delaktighet.

Ett tredje synsätt är det miljörelativistiska som har varit ledande i Sverige vad gäller utformandet av lagstiftning och omsorgen sedan avinstitutionaliseringen på 70-talet. Här menar man att det är relationen mellan individen och samhället som skapar funktionshinder. Att en människa med funktionsnedsättning har en skada på individnivå, som leder till vissa funktionsnedsättningar i de fysiska, kognitiva och/eller psykiska funktionerna, men att det är först i mötet med samhället, eller omvärlden, som funktionsnedsättningen blir ett funktionshinder (Lindberg & Grönvik, 2011). Detta synsätt är också det som ligger till grund för ICF (Internationell Classification of Functioning, Disability and Health). Detta klassifikationsinstrument har dock fått begränsad spridning och tillämpning, också inom svensk sjukvård (World Health Organisation, 2001).

Ungdomstiden

Johansson (2006) har påpekat att ungdomstiden inte är en i sig given tidsperiod utan är beroende av en social och historisk kontext. Johansson (2006) framhäver också att så som vi känner ungdomstiden idag i västvärlden är en relativt ny företeelse som i hög grad är kopplad till konsumtionskulturen. På grund av en förändrad arbetsmarknad med högre krav på arbetstagarens kompetens ser vi att unga människor behöver utbilda sig i större utsträckning för att få ett arbete, vilket radikalt har förlängt den så kallade ungdomstiden. Giddens (1999) menar att avsaknaden av meningsfulla ritualer som manifesterar övergången från barn till vuxen har också bidragit till att vuxenblivandet i västvärlden har kommit att bli

mer av en inre subjektiv upplevelse än ett faktum som går att observera utifrån. Sådana ritualer som fungerat som markörer har tidigare varit till exempel giftemål, att skaffa barn, konfirmation och så vidare. Även om det här är markörer som fortfarande innehar en viss symbolisk funktion för vuxenblivandet menar Giddens (1999) på att ritualerna har tappat i sin manifesterande kraft.

Unga vuxna med funktionsnedsättningar

Enligt en rapport från Socialstyrelsen (2011) så har dagens unga vuxna med funktionsnedsättningar har ofta kallats den första integrationsgenerationen. Med detta menar man att den här gruppen har växt upp efter en tid av stora förändringar inom funktionshinderspolitiken där många stora reformationer av omsorgen kring människor med funktionsnedsättningar blivit följden, till exempel LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) som kom 1994 och Lagen om assistansersättning som kom 1993. I samma rapport från Socialstyrelsen (ibid.) står att läsa att det finns stora skillnader mellan unga vuxna med och utan funktionsnedsättningar vad gäller till exempel relationen till arbetsmarknaden, fysisk och psykisk hälsa, socialt nätverk och ekonomiska resurser. De unga vuxna med funktionshinder är uppvisar enligt rapporten sämre resultat i ovan nämnda aspekterna.

Gruppboende

Människor med funktionsnedsättningar har under århundraden varit föremål för samhällets insatser. Michel Foucault skriver i sin bok *Vansinnets historia* (2010) om hur människor och samhällen sedan efter medeltiden på olika sätt har spärrat in de som anses vara avvikande. I Sverige hade vi många stora institutioner som byggdes upp under 30- och 40-talet där människor med, vad vi idag ser som, vitt skild problematik vårdades på statligt äga institutioner. Efter avinstitutionaliseringen var ambitionen att människor med funktionsnedsättningar skulle flytta hem till sina ursprungskommuner och bo i egna lägenheter, med ensamhushållet som förebild. Den kollektiva boendeformen ansågs också kunna utgöra en alternativ boendeform för människor som troligtvis inte skulle skaffa egen familj. Begreppet normalisering införlivades i lagstiftningen och i omsorgen vilket innebar att människor med funktionshinder skulle ha möjligheten att leva ett liv som andra i samhället (Lindberg & Grönvik, 2011).

Ett gruppboende kan vara utformat på olika sätt. En typ är där alla de boendes lägenheter leder ut i gemensamma korridorer som är anslutna till gemensamhetsutrymmen som kök, matsal och ett större vardagsrum. En annan form är då lägenheterna finns friställda i ett ordinärt hyreshus och att en utav de här lägenheterna fungerar som gemensamhetslägenhet, också den med kök, matsal och vardagsrum. Det är också ofta så att personalen har ett eget utrymme där de förvarar dokumentation, har överlämningar och sover under nattarbetspassen.

Lagstiftning

I lagstiftningen används inte gruppboende som term utan man benämner det istället som ”bostad med särskild service”. Enligt lagstiftningen kan man bli

beviljad en plats på bostad med särskild service både genom Socialtjänstlagen (SoL 2001:453) och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS 1993:387). Enligt LSS är det bara de personer som faller innanför lagens tre personkretsarna som kan bli beviljade insatsen. Enligt SoL är alla medborgare berättigade insatsen om behov finnes. Oftast förknippas boende på gruppboende med insatser enligt LSS men så behöver det alltså inte vara. Enligt två rapporter från Socialstyrelsen (2013a; 2013b) bodde år 2012 24 400 personer på särskilt boende för vuxna beviljat genom LSS och 4100 personer var beviljade samma insats genom SoL.

Metod

Metodval

I mina frågeställningar har jag valt att undersöka vilka hinder och möjligheter unga vuxna med funktionsnedsättningar upplever att det finns i deras individuella identitetsprojekt i relation till gruppboendets struktur. Eftersom jag är intresserad av att undersöka människors upplevelse av ett fenomen har jag valt att använda mig av en kvalitativ metod med kvalitativa intervjuer för att samla in empiri. Bryman (2011) menar att välja forskningsdesign handlar om att ta ställning i kunskapssteoretiska frågor. Mitt val av metod speglar alltså också min ståndpunkt vad gäller vad kunskap är och hur den bör vaskas fram. Valet av är baserat på min föreställning om att kvalitativa intervjuer på ett bra sätt kan ge en skärva av en persons upplevelser av sin livssituation.

Jag reflekterade över tanken att använda mig utav en kvantitativ metod med enkätundersökningar. Där skulle jag frågat saker som: upplever du att gruppboendet utgör några hinder för dig? Upplever du att det faktum att du bor på gruppboende underlättar för dig? På vilket sätt? Om inte, varför inte då? Valet av en sådan metod hade antagligen underlättat för mig i analysfasen då jag hade haft att göra med siffror istället för ord. Men även om en kvalitativ metod, enligt mig, innebär en större analytisk utmaning tycker jag att det är ett bra sätt att fånga in subjektiva upplevelser av enskilda individer. Risken med kvantitativa metoder är att man mäter det som är lätt att mäta, istället för det som är intressant att undersöka. Att mina respondenter har olika former av funktionsnedsättningar som kan påverka deras förmåga att uppfatta skriven text, till exempel en enkät, bidrog också till att valet av den kvalitativa intervjun som metod.

Förförståelse

Inledningsvis var vi två stycken som skulle göra den här studien. Vi utformade syfte och frågeställningar ihop, skrev intervjuguiden och gjorde de fyra första intervjuerna tillsammans. Vi är två personer med skilda intresseområden och arbetslivserfarenheter. Jag har i flera år arbetat inom omsorgen för människor med funktionshinder och har under utbildningen valt att inrikta mig mot funktionshinder. Men för min forskningskamrat var det här ett nytt område som hon inte hade någon tidigare erfarenhet av. Detta gjorde att utformandet av uppsatsen präglades av både en närhet och distans till ämnesområdet. Det finns både för och nackdelar med detta. Först framträdde främst nackdelarna då det

uppstod missförstånd då jag tog en del kunskap för given i diskussionerna vi förde. Men sedan blev det allt tydligare att våra olika erfarenheter hade många positiva effekter. Det finns alltid en risk när man är insatt i ett ämne att man blir hemmablind och ”inte ser skogen för alla träd”. På forskarspråk kallas detta fenomen ”Go native”. I och med att en av oss inte var insatt i ämnet när vi stod i studiens startgropar fanns ett friskt ifrågasättande av sådant som jag ansåg självklart. Som exempel kan nämnas att jag inte kände någon större oro inför mötena med informanterna, medan min forskarkamrat gjorde så. Detta ledde till att vi mer i detalj än vad som annars hade varit fallet övervägde och diskuterade hur vårt bemötande skulle vara och vad för frågor som skulle kunna vara för abstrakta eller kanske kränkande för informanterna.

Thuren (2008) menar att vi som människor inte kan förstå någonting utan förförståelse och att allt vi upplever med våra sinnen ingår i denna förförståelse. Mitt arbete med människor med funktionshinder är det som givit uppslag till studien. Jag har under tiden jag jobbat tyckt mig se att människor med funktionshinder i sina individuella projekt ibland blir hämmade på grund av den kollektiva miljön. Jag har alltså på förhand tankar om vad resultatet av min studie kan tänkas visa. Detta skulle kunna innebära en begränsning då jag skulle kunna vilja styra resultaten till att överensstämma med min förförståelse. Men jag tror att jag genom min medvetenhet om min förförståelse kan undvika att så blir fallet.

Urval

Målgruppen för undersökningen är unga vuxna som bor på gruppboendestäder i Sverige och studien består av sex informanter. Urvalsmetoden har varit ett strategiskt urval där personal på gruppboendestäderna har tillfrågat de personer som de funnit lämpliga och som de tror skulle tycka det var kul och intressant att bli intervjuade. Personalen har här fungerat som så kallade ”gate keepers” vad gäller att få tag på respondenter. Att personalen har fått avgöra vilka som ska bli tillfrågade om att vara med i studien har sannolikt påverkat urvalet. Hur personalen har resonerat i sitt urval har jag ingen vetskap om jag litar på att de gjort välgrundade val då de känner de boende väl.

För att få tag i respondenter kontaktade jag ett boende där jag jobbar som timvikarie. Först pratade jag med boendepedagogen som tyckte vi skulle kontakta enhetschefen. Efter det tog vi återigen kontakt med boendepedagogen som i sin tur frågade två av de personer som hon tyckte var lämpliga. Ett annat boende för enbart unga vuxna som ligger i samma kommun som jag kände till på förhand kontaktades också. Där blev vi också slussade till boendets enhetschef som tyckte det hela var en bra idé och föreslog att vi skulle kontakta en utav boendets pedagoger. Boendepedagogen frågade i sin tur de boende.

Försök gjordes också att hitta respondenter i Göteborgs stad. Urvalet av stadsdelar var ett bekvämlighetsurval, vad som låg i närheten där min tidigare medforskare bor. Det blev Lundby, Majorna- Linné och Hisingsbacka. Majorna-Linné och Hisingsbacka ville ha förtydligande på mail vilket vi skickade omgående. Chefen från Lundby skulle höra av sig. Enhetschefen från Lundby var den enda som hörde av sig tillbaka och av henne fick vi numret till en pedagog som jobbar på ett boende i Lundby. Hon hjälpte oss att komma i kontakt med en presumtiv

informant. Vid första intervjutillfället med en utav de boende ville inte denne vara med, vilken pedagogen senare förklarade nog berodde på bristande förberedelser från deras sida. Efter ytterligare två försök så beslöt jag på grund av tidsbrist att inte fortsätta försöka få till en intervju

Bortfallet visar på vad själva forskningssituationen i en sådan här begränsad studie kan utgöra för hinder. En problematik som kan vara följden av vissa funktionsnedsättningar är att man behöver extra tid för att vänja sig vid en ny situation och nya människor. Det fall som nämns ovan skickades en bild på mig tillsammans med de frågor jag tänkt ställa, men trots förberedelserna och tre försök lyckades jag inte få till en intervju. Hade det funnits mer tid hade ytterligare försök kunnat göras men på grund av de studiens omfång bedömde jag att den möjligheten inte fanns. Denna aspekt påverkar också mitt urval, de respondenter som är med är personer som inte har svårigheter med en intervjusituation. I studier som har mer resurser skulle man säkert kunna få till intervjuer också med de som så att säga behöver längre uppstartssträcka, vilket jag anser vara av vikt då de människorna också säkert har viktiga saker att förmedla.

Det föll sig också så, även om det inte var strävan från början, att alla respondenter är bosatta i samma kommun och att alla utom en bor på samma gruppboende. Kommunen är belägen på landsbygden i västra Sverige. Detta faktum har högst troligt påverkat studiens utfall. Om respondenterna i stället hade varit bosatta i en större stad hade deras tillgång till olika aktiviteter antagligen varit större och de hade därför antagligen upplevt andra hinder och möjligheter vad gäller identitetsskapande aktiviteter.

En av informanterna var vid intervjutillfället inte permanent boende på gruppboenden utan vistades under en del veckodagar och ibland över helgen i en träningslägenhet som ligger i samma byggnad som den övriga gruppboenden. Den här informanten som jag valt att kalla för Björn delar därför inte de andra informanternas erfarenhet av att stadigvarande bo i en gruppboende. Jag har inte använt mig av citat från intervjuen med Björn i min analys, men jag har i framvaskandet av de olika temana läst igenom samtliga intervjuer flertalet gånger och på så sätt också använt mig av det som Björn delgett mig.

Reliabilitet

Reliabilitet handlar om huruvida en annan forskare skulle kunna få fram samma resultat om dennes studie genomfördes på samma sätt som min med samma respondenter. Den empiri jag har, har jag och mina respondenter skapat i mötet med varandra och går därför aldrig helt att återskapa av någon annan. Men rent hypotetiskt så skulle det bli samma studie om exakt samma förutsättningar fanns. I kvalitativ forskning innebär dock frågan om reliabilitet något annat än vad den gör i kvantitativ forskning. Då det i kvalitativ forskning inte går att fullt ut genomföra samma studie flera gånger på exakt samma sätt då de som Bryman (2011) blir till i sociala sammanhang som inte går att återskapa har reliabilitet kommit att handla om studiens kvalitet ur olika aspekter. Aspekter som den här kvaliteten består av menar Bryman (2011) är hur väl forskaren bedöms redovisa sin förförståelse, sitt tillvägagångssätt i metodförfarandet och hur analysen av empirin utförs med hjälp av teorier. I den här studien finns alla de nyss nämnda

delarna att läsa och jag har sökt att vara uppriktig med både förtjänster och brister vad. Därmed är det upp till dem som läser denna studie att bedöma dess reliabilitet.

Validitet

Validitet behandlar frågan om man faktiskt har undersökt det som man i en studie sagt sig vilja undersöka. En kritik som skulle kunna riktas mot den här studien är att människors upplevelser av hinder och möjligheter till identitetskapande aktiviteter beror på fler faktorer än om man bor på gruppboende eller inte, som till exempel kön och klass. Jag vill då ändå hävda att gruppboendets betingelser, med personal, intensifieringen av grannar och de kollektiva gemensamhetsutrymmena, är något som påverkar de som bor på gruppboenden och som därför inte är variabler som inte är giltigt för andra unga vuxna.

En annan kritik som kan riktas mot min uppsats är om målgruppen verkligen är definierad. I och med att mina respondenter har väldigt olika typer av funktionsnedsättningar skulle man kunna hävda att det därför inte är möjligt att tolka deras upplevelser på ett sådant sätt som jag har gjort i denna uppsats. De olika funktionsnedsättningarna kan tänkas i sig medföra olika upplevelser av exempelvis social gemenskap. Den neuropsykiatriska diagnosen autism kan till exempel ibland ta sig i uttryck som ett ointresse för sociala relationer. Om en respondent då inte upplever sig ha en särskilt nära relation till sina grannar på en gruppboende kanske det är en följd av dennes funktionsnedsättning. Jag vill dock hävda, i likhet med Bryman (2011) att det heterogena urvalet skapar förutsättningar för att fånga in ett brett spektrum av tankar och upplevelser, vilket är själva grundidén med den kvalitativa metoden.

Faktum kvarstår att människan är en komplex varelse som påverkas av många faktorer och att orsak och verkan inte är lätt att avgöra. Men forskning kräver att man väljer, väljer bort och tolkar och det är vad jag sökt åstadkomma i denna studie.

Generaliserbarhet

Det här en ytterst liten studie och den är inte statistiskt säkerställd på grund av urvalsmetoden och de få respondenterna, därför kan resultaten heller inte generaliseras till att sägas gälla andra eller alla unga vuxna som bor på gruppboende, även om beröringspunkter säkert finns.

Materialbeskrivning

Intervjuerna baserades på en semistrukturerad intervjuguide (se bilaga 1). En del av frågorna i intervjuguiden uppstod efter en litteraturgenomgång om aktuell litteratur om unga vuxna och människor med funktionsnedsättningar, till exempel dem om självbild och framtidsplaner. Andra frågor kom till efter reflektioner kring vad som särskiljer livet på gruppboende från andra boendemiljöer. Frågor som växte fram i och med denna reflektion var hur informanterna upplever närvaron av de andra grannarna, hur de upplever personalen och den hjälp de får

av personalen. I intervjusituationerna visade sig att informanterna gärna pratade om sina fritidsintressen vilket ledde in på spåret om fritidsysselsättningar som identitetskapande aktiviteter.

Vid den första intervjuen som gjordes med den informant som i studien kallas för Elin uppstod tekniska problem. Minnet på den telefon som användes i för att spela in intervjuen visade sig vara fullt efter ungefär halva intervjun. Detta upptäcktes inte förens mot slutet av intervju vilket betyder att en del av intervjun med Elin inte gick att transkribera på samma sätt som de andra. Detta är beklagligt och beror på bristande förberedelser från mig som intervjuares sida. För att rädda upp situationen så gott det gick skrev jag ur minnet direkt efter intervjun ner det som jag inte fick med vid inspelningen. Denna del av intervjun håller givetvis inte samma kvalité som resten av det transkriberade materialet då jag inte ordagrant kunde redogöra för hur vår dialog fortlöpte. Denna del av intervjun har använts i framvaskandet av teman men inte för att exemplifiera med citat. Jag ser detta misstag som en lärdom inför eventuella framtida intervjusituationer.

Intervjusituationen

Intervjuerna gjordes hemma hos respondenterna i deras lägenheter och spelades in med hjälp av mobiltelefon. Vi satt antingen vid köksmöblerna eller i soffan. Informanterna bestämde själva vart intervjun skulle ta plats. Vid de första fyra intervjuerna var vi två stycken och vid de två sista var jag själv.

Analysmetod

Jag har, med vissa undantag, transkriberat intervjuerna i sin helhet dock utan samtalsmarkörer exempelvis för paus eftersom analysmetoden som valts är meningsanalys och därmed är jag inte intresserad av hur informanterna sa det de sa utan vad de sa. Passager som förklarar olika skeenden som var intressanta i sig, till exempel olika detaljbeskrivningar av platser, men som inte bedömdes vara aktuella för den stundande analysen har inte transkriberats. Samtalsstödjande inlägg som exempelvis jaha osv har också valts bort.

Materialet har sedan kodats med hjälp av de olika temana i intervjuguiden som föregick kodningen. Därefter växte nya teman fram genom flera omläsningar. Dessa teman var grannar och vänner, personal, fritid och framtid. Temana efterföljs ibland av underteman. Därefter har empirin i de nya temana analyserats utifrån de valda teorierna.

Bryman (2011) menar att kvalitativ forskning baseras på en kunskapsteoretisk ståndpunkt som han kallar tolkningsinritad eller interpretativistisk där ”tyngden [...] ligger på en förståelse av den sociala verkligheten på grundval av hur deltagarna i en viss miljö tolkar denna verklighet” (sid. 341). Att göra en vetenskaplig studie handlar om att välja och att försöka sig på att visa upp en del av den verklighet som finns. Valet av metod bidrar till vad resultatet av studien blir. Informanterna har gett sin bild av sin verklighet och därefter gör jag genom min kvalitativa metod urval genom att lyfta fram sådana teman som jag funnit i min empiri.

Teorival

Mitt val av teori grundar sig på inspiration från Olins (2003) avhandling där hon använder sig av begrepp kring självbestämmande och beroende i sin analys. Eftersom våra studier på många sätt berör varandra tyckte jag att det skulle vara av värde att undersöka vad jag i min studie skulle kunna finna med hjälp av liknande begrepp. Att jag valde begreppen kontroll och handlingsutrymme istället för självbestämmande och beroende var att jag tyckte att dessa begrepp på ett bättre sätt hjälpte mig att lyfta fram det relevanta i min empiri. Att använda sig av samma tillvägagångssätt som en annan forskare är en metod att validera andras studier. Denna metod anses av många inom samhällsvetenskaplig forskning inte eftersträvansvärd då man som forskare önskar att bidra med något nytt till det fält man undersöker. Jag anser dock att det är av stor vikt att tillsammans inom forskarvärlden försöka bidra till att stärka varandra, och genom att använda liknande begrepp i min analys som Olin (2003) gör jag ett litet bidrag i denna riktning.

Bubers (1994) teori om det mellanmännsliga valde jag då jag ansåg att teorin på ett bra sätt skulle kunna hjälpa till att lyfta fram de olika dimensionerna relationen mellan de boende och personalen som jag tyckte mig finna i min empiri.

Etik

Vid genomförandet av en forskningsstudie är det viktigt att reflektera kring och ta ställning i de etiska frågor som en sådan studie medför. Vetenskapsrådet (2013) har fyra etiska krav på vetenskapliga studier; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet

Informationskravet innebär att respondenterna ska informeras om deras roll i studien, villkoren för deltagandet, att deltagandet helt bygger på frivillighet och att de när som helst under studiens gång är fria att avbryta sin medverkan (Ibid). I samband med att boendepedagogerna på de olika verksamheterna kontaktades informerades de om syftet med undersökningen, vilken skola jag kom ifrån, vilken målgrupp vi var intresserade utav och vad vi ville fråga om. Denna information vidareförmedlades sedan till de eventuella respondenterna genom personal på boendena. Vetenskapsrådet rekommenderar att man vid intervjuer ger en sådan förhandsinformation till de tilltänkta respondenterna. Vid själva intervjutillfället återupprepades informationen tillsammans med information om anonymitet, konfidentialitet och samtycke. Allt detta skedde muntligen vid både tillfällena.

Samtyckeskravet

Samtyckeskravet innebär att en forskare som genomför en studie ska inhämta samtycke om deltagande från de tänkta informanterna (Ibid.). Bryman (2011) menar att det finns rekommendationer om att använda sig av ett skriftligt dokument för att styrka samtyckeskravet. Men det framgår också att de inte är

tvingande. I det här fallet framfördes information om samtycke, som tidigare nämnts, muntligen, eftersom jag är av den uppfattningen att ett skriftligt dokument hade skapat en onödig distans mellan mig och respondenterna. Bryman (2011) menar att samtycke är högt värderat inom forskarsamhället, men att det är svårt, om inte omöjligt, att få till ett vad han kallar ett äkta samtycke. Problemet med att få till ett äkta samtycke, menar Bryman (2011), ligger i svårigheten att förutsäga vad ett medverkande i en studie kommer få för konsekvenser.

Detta leder oss in på det som Bryman (2011) kallar för *falska förespeglningar* [min kursivering]. Min mening har varit att vara ärlig med vad undersökningen skulle handla om, men eftersom jag hade en induktiv inställning i intervjusituationerna, och alltså var på jakt efter vad jag ville veta samtidigt som jag frågade, ville jag prata om det som intervjupersonerna själva tyckte var viktigt, i förhållande till sin livssituation som var som en yttre gräns för samtalen. När samtalet vandrade iväg mot sådant som inte direkt berörde personen själv, till exempel nyheter, så försökte jag styra tillbaka samtalet till personen själv. Den information som gavs till intervjupersonerna var att jag var intresserad av vad man tycker om att bo på gruppboenden och vad man tänker om att vara ungdom eller vuxen. Bryman (2011) menar att falska förespeglningar är vanligt förekommande i samhällsvetenskaplig forskning och att det sällan går att helt informera personen i fråga om vad en undersökning handlar om. I efterhand kan jag tycka att jag borde ha lagt till något i stil med ”vad man tycker om sin livssituation i övrigt”, då en del frågor handlade om arbete, fritid, skolgång och familj.

Vidare innebär samtyckeskrevet att informanterna när som helst under forskningsprocessens gång ska kunna avbryta sin medverkan. Flera av respondenterna använde sig av möjligheten att inte svara fullt ut på vissa frågor, eller att prata mer när inspelningen var avstängd, vilket jag menar visar på att de var införstådda med samtyckeskrevet. Om jag under intervjun märkte att en respondent inte var intresserad eller villig att prata om ett visst ämne lät jag också bli att fråga vidare om det.

Bryman (2011) menar att det är positivt att ha en mellanhand som frågar de tilltänkta intervjupersonerna om de är intresserade av att delta i en intervju och att de berättar vad intervjun ska handla om. Detta för att det kan vara svårt att säga nej direkt till den som har efterfrågat intervjun, då man som tillfrågad kanske inte vill göra någon besviken.

Studien består också av ett bortfall på två personer som har använt sig av möjlighet att avböja att delta i studien, vilket gjordes genom personalen som sedan vidareförmedlade informationen till mig. Detta visar på det vikten av det som Vetenskapsrådet (2013) framhäver att ge möjligheten att tacka nej utan att den tilltänkta respondenten ska behöva känna obehag inför det.

Konfidentialitetskravet

Konfidentialitetskravet innebär att intervjupersonerna ska informeras om att intervjuaren har tystnadsplikt och att de inte kommer kunna identifieras i studien. Vid intervjutillfällena informerades respondenterna om att deras namn inte skulle finnas med i undersökningen. Att det i studien kommer finnas citat av vad de sagt

men att deras namn skulle stå fingerade i samband med citaten. I de forskningsetiska riktlinjerna står att läsa

Åtgärder måste vidtas för att försvåra för utomstående att identifiera enskilda individer eller grupper av individer. Detta är särskilt viktigt då det gäller människor eller grupper som i ett eller annat avseende kan anses svaga och utsatta och/eller har typiska, lätt igenkännliga särdrag. (Vetenskapsrådet, 2013 sid.)

Mina respondenter får anses tillhöra en särskilt utsatt grupp varav några genom sitt sätt att uttrycka sig är lätta igenkännbara. Bryman (2011) menar dock att det inte är möjligt att upprätthålla individens anonymitet för dess innersta krets, som bäst känner till personen förhållanden. De åtgärder som vidtagits för att försvåra identifikationen av respondenterna är i de citat som använts där själva meningsbyggnaden skulle kunna avslöja personen i fråga har modifierats. Jag har då valt att ta bort och lägga till en del ord, utan att därmed ändra själva innebörden i citaten. I forskning är det viktigt att överväga möjligheten för personlig skada för informanten mot nytta av den nya kunskap som en viss information kan bidra med, vilket jag också har fått göra och valt bort passager som innehåller information om anhöriga eller specifik personal.

Nyttjandekravet

Nyttjandekravet innebär att insamlat material om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål. Det insamlade materialet får till exempel inte användas som underlag för att ge någon vård eller vidta tvångsåtgärder. Jag kommer att hålla ett föredrag angående mina resultat av studien för personalen och enhetscheferna för de verksamheter jag besökt på deras begäran. Vid detta föredrag är det då av största vikt att jag inte redovisar sådan information som gör att respondenterna kan identifieras av de som deltar vid tillfället.

Bryman (2011) menar också att etik är en fråga om kvalitet. För att göra de personer som intervjuats rättvisa behöver forskaren anstränga sig för att studien ska vara forskningsmässigt korrekt och ha en väl genomtänkt argumentation. Huruvida min studie håller hög kvalitet är upp till andra att bedöma men min ambition är att göra mitt bästa.

Att intervjua människor med funktionshinder

Barron (1997) menar att det finns en risk med att forskare inom socialt arbete, som ofta sysselsätter sig med att undersöka marginaliserade grupper, står på den marginaliserade gruppens sida. Ställningstagandet för de utsatta grupperna riskerar att färga av sig i hur empirin presenteras och analyseras. Jag har själv ett starkt engagemang för den här gruppen, vilket kan riskera att lysa igenom i mina analyser. Men jag menar också att mitt engagemang yttrar sig på det viset att jag vill göra empirin rättvisa på så sätt att jag inte vill förvränga den till något den inte är. Detta plus min medvetenhet om riskerna med min solidarisering hoppas jag kommer kunna hjälpa mig att göra en god forskarinsats.

Ett annat problem som man ställs inför som forskare när man ska intervjua människor med funktionsnedsättningar är att det finns en obalans i maktförhållandet. Relationen forskare och informant är från början en assymetrisk maktrelation där den ena frågar, ibland om väldigt privata ämnen, och den andre förväntas svara. Informanten förväntas ge utav sig själv och bidra med information i en dialog utan som vanligt är i samtal, få tillbaka detsamma av den som samtalet förs med. Om informanten dessutom tillhör en utsatt grupp så kan detta ytterligare bidra till den assymetriska maktrelationen. Jag försökte att så gott som möjligt lägga makten hos informanterna genom att låta dem prata till punkt och ta sin tid plus att jag la stor vikt vid att ha ett respektfullt bemötande.

Bryman (2011) menar att personkännedom kan vara av stor vikt när man ska intervjua människor med funktionsnedsättningar. I ett fall kände jag intervjupersonen då personen bor på det gruppboende jag är timvikarie. Jag upplevde den här intervjun som väsentligt annorlunda än de andra, vi kom fortare till sakens kärna och min kännedom om respondentens livssituation gjorde att jag kunde ställa relevanta frågor. Vad gäller de övriga respondenterna hjälpte det att jag hade lokalkännedom under intervjuerna då jag förstod referensen till olika platser.

En annan form av falska förespeglingar, som jag tidigare reflekterat kring i avsnittet om samtycke, är att intervjusituationen kan bli ett ganska förtroligt samtal om ämnen och känslor som respondenten kanske inte har för vana att dela med andra i sin omgivning. Att då komma på ett enstaka besök och ha ett ganska förtroligt samtal med någon, och sedan inte återkomma, kan kanske av respondenten upplevas märkligt. Barron (1997) lyfter fram den här problematiken i sin avhandling. Även om jag informerade om min roll som forskare och att jag endast skulle komma på ett besök upplevde jag i alla fall vid ett tillfälle att respondenten ifråga gärna ville att vi skulle komma tillbaka, vilket jag då sa att jag inte kunde. Detta var inget som jag tänkte på innan intervjuerna men som jag kommer bära med mig om jag gör liknande studier i framtiden.

Resultat och analys

I detta kapitel presenteras empirin med efterföljande analyser med hjälp av de valde teorierna. Respondenterna har fått fingerade namn och kallas här Anna, Charlie, David, Elin och Filippa. I citatet står förkortningen I för intervjuare och R för respondent.

Grannar och vänner

Närvaron av de andra hyresgästerna är en aspekt som särskiljer livet på gruppboende gentemot hur livet annars ter sig i ett hyreshus, vilket jag tidigare har nämnt. Umgänget sker till exempel i den gemensamma lägenheten vid måltider, hus- och matmöten, vid anordnade aktiviteter i eller genom spontana besök från de boende. Att det kollektiva boendet har setts som ett sätt att skapa en social gemenskap för människor som kanske inte kommer skaffa familj har jag också nämnt förut. En utav studiens frågeställningar är hur unga vuxna på gruppboenden upplever närvaron av sina grannar. Filippa beskriver sin upplevelse såhär:

- I. Hur är det med de andra som bor här är det några som du känner eller umgås med?
R. Nej inte mer än när vi är därnere och äter eller spelar spel ihop eller så.
Inget utöver det.
– Filippa

Elin upplever umgänget på ett liknande sätt.

- I. De andra som bor här är det några som du känner?
R. Ja det gör jag sedan innan.
I. Är det några du umgås med?
R. Nja sådär, ibland kan det ju hända att vi hittar på något tillsammans men det har inte hänt så ofta.
– Elin

De här respondenterna beskriver att de inte har något umgänge utöver de som gruppboendets personal skapat i form av måltider eller gemensamma spelkvällar. I det andra citatet uppger respondenten att grannarna är några hon känner men att de inte umgås i någon större utsträckning alls. Anna har en annan upplevelse av närvaron av sina grannar. Anna har just berättat att hon har en del vänner från förr men att hon inte har så mycket kontakt med dem längre.

- I. Hur har du det med de vännerna nu?
R. Jo jag har det bra. Jag har ju många vänner på olika ställen, här också.
I. Är det några som du umgås med och så?
R. Mest umgås jag lite med grannar här.
I. Vad tycker du om det då?
R. Jo det är bra. De har ju lärt känna mig mycket. I två år nästan.
– Anna

Största delen av den här infomantens umgänge vad gäller vänskapsrelationer sker alltså tillsammans med hennes grannar. Hon uppger tidsaspekten som en viktig faktor för att vänskap har formats. En fjärde nyans av upplevelsen av närvaron och samvaron med de andra hyresgästerna ger Charlie.

- I. Hur tycker du att det är att bo på gruppboende såhär då?
R. Jo det är bra.
I. Vad är det som du tycker är bra?
R. Jättesnälla kompisar som bor här.
I. Umgås du med den andra som bor här?
R. Ja.
– Charlie

Den här informanten verkar mena att en av de viktigaste faktorerna till varför han trivs på gruppboendet är att han har goda relationer med de andra som bor där. Hur informanterna upplever närvaron av de andra hyresgästerna skiljer sig alltså åt. Upplevelserna kan skildras som ett kontinuum. På ena sidan av kontinuumet kan vi se de informanter som uppgav sig uppleva närvaron av sina grannar neutralt där inget umgänge förutom det som gruppboendets struktur skapar som till exempel gemensamma måltider eller spelkvällar skedde. I mitten finner vi den informant som såg de andra grannarna som sina vänner och som tyckte att de kände henne väl. I andra änden kan vi placera den informant som sa sig uppleva

relationerna till de andra hyresgästerna som en förutsättning för trivseln på gruppboenden. Det är ingen som uppger att de andra grannarna är ett hinder, utan upplevelsen är snarare neutral eller att de upplever dem som en möjlighet till social kontakt, om än i skiftande grad.

Enligt Buber (1994) så kan man se det som att grannarna har olika upplevelser av vad de har för relation till varandra. Charlie som uppger att grannarna är en av anledningarna till varför han trivs på gruppboendet verkar vara den som närmast upplever en ”jag och du” relation till de andra grannarna, medan till exempel Filipa och Elin snarare i Bubers (1994) mening upplever ”jag och det” relationer. Detta visar på att olika individer kan ha olika upplevelser av den sociala gemenskapen med de andra grannarna på en gruppboende.

Den typ av relation som verkar dominera grannarna emellan verkar vara ”jag och det” relationer. Buber (1994) menar att det här är den absolut vanligaste formen av relation mellan människor och att det han kallar ”jag och du relationer” är väldigt sällsynta. Buber (1994) menar inte heller att ”jag och det” relationen på något sätt är relationer som är mindre värda utan att vi människor är i behov av dessa typer av relationer.

Jag menar att närvaron av grannarna kan fungera som en potentiell möjlighet till socialt umgänge. Som jag nämnde inledningsvis har en tanke med gruppboendet varit att fungera som ett alternativ till människor som kanske inte kommer skaffa egen familj. De andra grannarna kan utifrån detta ses som potentiella, både, ”jag och du” och ”jag och det” relationer. För att utveckla Bubers (1994) teori skulle jag därför vilja lägga till ytterligare dimension till hans teori, ”den potentiella relationen”, som alltså innebär en relation som är möjlig och som kan komma att utvecklas. Närvaron av grannarna kan ses som potentiella relationer, som frön som kan blomma ut, eller som stannar vid fröstadiet. Denna typ av relation kan också kallas bekantskap, och kan vara viktig för känslan av social gemenskap och identitetsutveckling, då möjlighet ges att spegla sig i andra individer för att upptäcka vem man själv är i kontraster och likheter till de andra.

Personal

Att vara i behov av och vara omgärdad av personal är en faktor som skiljer livet på en gruppboende från andra sätt att bo. I min empiri har jag tyckt mig se att respondenterna efterfrågar och får olika typer av hjälp av personalen. Det respondenterna önskar att få hjälp med och får hjälp med har här nedan delats upp i två teman: emotionellt stöd och praktiskt stöd.

Emotionellt stöd

Relationen till personalen beskrivs av många av informanterna som viktiga vad gäller emotionellt stöd. Det emotionella stödet innebär här att informanterna berättat om situationer där de fått emotionellt stöd av personalen och situationer där de uttrycker en önskan om att få emotionellt stöd av personalen.

I. Om du känner nu när du bor här om det är någon, om du vill anförtro dig till någon?

R. Då pratar jag ju mest med [personal] som jobbar idag. Å [namn på personal] min kontaktman här. Det är klart jag kan ju prata med alla här, för pratar jag med en så får ju alla reda på det, kanske inte i detalj vad jag har sagt, men de får reda på lite och så.

I. Vad tycker du om det då?

R Det är klart, vissa saker tycker jag ju är bra att alla vet och så, men vissa saker vill jag ju bara ska stanna mellan [namn på personal] och mig och så.

– Filippa

Som jag tolkar det så är det intervjupersonen berättar att när hon har behov av emotionellt stöd finns det möjlighet att få detta behov tillgodosett i form av personal att samtala med, och framför allt finns det en personal som hon föredrar. När hon väljer att göra detta finns möjligheten att det hon har sagts kommer vidareförmedlas till de andra i personalgruppen, vilket inte alltid är hennes önskan. Här kan man se att Filippa upplever det som Aronsson (1990) kallar situationsspecifik kontrollförlust. Den enskilda personalen utför det emotionella stödet i relation till det kollektiv han eller hon ingår i, alltså den övriga personalgruppen. När respondenten har ett samtal av emotionell karaktär med en personal är de egentligen inte själva i rummet eftersom personalen fungerar som representant för personalgruppen. Personalen som får förtroendet har som arbetsuppgift att vidareförmedla den information han eller hon fått, och utövar då en form av informationskontroll som är inbyggd i det sätt varpå arbetet utförs på gruppbestaden. Detta sker vid till exempel överlämningar vid slutet av personalens arbetspass, där till exempel information om de boendes mående förs vidare för att den personal som tar över ska kunna bemöta de boende på ett bra sätt. Dilemmat som uppstår här är det som också Olin (2003) uppmärksammat i sin studie, att arbetslivets krav på rationalitet krockar med behovet av mellanmänskligt emotionellt stöd. Respondentens anpassningsstrategi blir i det här läget att ändå välja att prata med personalen för att få emotionellt stöd även om den kontrollförlust över den information hon ger verkar skapa obehag för henne. Man kan se det som att Filippa väger för och nackdelar med att å ena sidan delge den information hon har och därmed uppleva en kontrollförlust av informationen på det ena eller andra sättet det handlingsutrymme som hon subjektiv upplever att hon har, eftersom två utav hennes behov står i konflikt med varandra, och sedan beslutar sig för att handla utifrån det handlingsutrymme hon upplever sig ha.

Utifrån Bubers (1994) teori om ”jag och du” och ”jag och det” relationer kan man se de som att respondentens citat visar på den diskrepans som uppstår i hur respondenten vill att relationen mellan personalen och respondenten ska vara och hur den faktiskt är. Det respondenten eftersträvar och verkar uppleva sig möta i samtalet med den personal hon föredrar kan ses som det Buber (1994) menar är en ”jag och du relation”. När personalen sedan vidareförmedlar den information som fåtts utav respondenten till sina kolleger, förvandlas respondenten från ett subjekt som ingått i ett möte som verkar präglas av närhet och förståelse tillsammans med en annan människa, till vad man kan kalla för ett objekt som diskuteras då personalen har informationsöverlämningar. Det uppstår alltså en diskrepans mellan vad respondenten önskar av personalen och vad personalen, på grund av utformningen av verksamheten, kan erbjuda.

Anna uttrycker följande om sitt behov av emotionellt stöd från personalen:

- I. Om du tänker på personaler och så tänker du på personaler som är väldigt bra, om du skulle beskriva personaler som är väldigt bra, hur är de?
- R. Om de skulle lyssna på mig och förstå mig lite bättre.
- I. Vad är det du vill att de ska förstå?
- R. Att de skulle förstå sig på mina känslor. Förstå hur svårt jag har det ibland. Och när jag inte har en mamma och pappa längre så kan det bli väldigt svårt och då kan jag gå in i mig själv och bli väldigt dålig och tappa hoppet väldigt lätt. Då vill jag att personalen ska förstå så att de kan få upp mig på benen igen.
- I. Vad skulle personalen behöva göra då tycker du?
- R. Då skulle de behöva prata om det och försöka förstå vad jag ska göra åt det och sånt. För det är mycket svårt när mamma och pappa dör och man har varit van vid de, man kan falla när man inte har en mamma och pappa längre.
- Anna

Som jag tolkar utsagan så är respondenten osäker på om det kommande emotionella stödet från personalen vid en framtida omvälvande situation kommer vara tillräckligt. Utifrån Aronsson (1990) kan man se det som att Anna uttrycker en oro inför en framtida situation där en förändring, föräldrarnas död, kommer leda till en kontrollförlust. Den kontrollförlust som oroar Anna är huruvida hon kommer att få tillräckligt med emotionellt stöd i en situation där hennes föräldrar inte längre finns. Anna berättar sedan om hur hon upplever det stöd som hon får av sina syskon.

- I. Vad tänker du om dina syskon?
- R. Jo jag tänker att det stödjer mig mycket, de försöker i alla fall.
- I. Det gör de ja. Vad gör de som om du jämför med personalen?
- R. De försöker förstå, de försöker på allt sätt, de försöker få mig på benen. Lyssnar på mig lite bättre. Det är för att de har lärt känna mig hela livet.
- Anna

Det respondenten beskriver menar jag är skillnaderna i hur hon upplever relationen till sin familj och relationerna hon upplever i förhållande till personalen. Det handlingsutrymme Anna verkar uppleva att hon har för att tillförsäkra sig att hon i framtiden får emotionellt stöd när hennes situation förändras är att vända sig till sina syskon då hon upplever att de förstår henne bättre än vad personalen gör. Detta kan också ses utifrån Bubers (1994) teori om ”jag och du” och ”jag och det” relationer. Det Anna verkar eftersträva är kontroll över att också i framtiden vara säker på att hon har tillgång till ”jag och du” relationer, vilket hon verkar sig uppleva ha till sina syskon. Olin (2003) uppmärksammar i sin studie att relationen till familjen baseras på andra faktorer än relationen till personalen. Familjebaserade relationer menar Olin (Ibid.) ingår i en annan tidsaspekt, de sträcker sig över lång tid och är inte avslutas på samma grunder som relationer till personalen gör, som till exempel att ett arbetspass tar slut, att någon byter arbete eller går i pension. De familjebaserade relationerna har inte grund i arbetslivets rationella syn på tid utan har en kontinuitet som relationen till personalen saknar. Arbetslivets krav på rationalitet är alltså ett hinder för bägge ovannämnda respondent och de har olika sätt att hantera de upplevda hindrena. Olin (2003) menar att det inom LSS-verksamheter finns en tradition av nära relationer mellan brukare och hjälpare, men att detta håller på att förändrats i kölvattnet av krav på professionalisering. Jag vill mena att respondenterna visar att det grundläggande behovet av mellanmänsklighet kan vara svårt att få till stånd i relationer som bygger på en asymmetrisk maktrelation.

Praktiskt stöd

Flera av informanterna beskriver att personalen fungerar som informationskanaler för dem. Filipa uttrycker det såhär:

- I. En personal som du tycker är bra, hur är en sådan personal?
R. Ja den är snäll och lyssnar på, ja lyssnar på mig och det jag vill säga och tar tag i det som behövs ta tag i och så.
I. Vad kan det vara till exempel då?
R. Om jag till exempel vill åka till och bada i [ort]. Då tar de liksom tag i det, antingen så kollar de upp tider själva, liksom och kollar vilken personal som jobbar, annars skickar de vidare det till en annan personal eller den som jobbar den dagen eller dagen innan.
I. Ser till att det blir gjort liksom då.
R. Ja precis.
– Filipa

Filippa verkar alltså värdesätta det praktiska stöd personalen kan tillhandahålla genom att leta fram information och planera framtida aktiviteter som hon önskar göra. Personalen blir här möjliggöraren mellan individen och samhället och hjälper informanten att utöva kontroll över sitt liv, vilket enligt Aronsson (1990) är grundförutsättningen för att kunna utvecklas som människa. Personalen fungerar både som en informationskanal gentemot de andra i personalgruppen men också som en överförare av informationen som respondenten av olika anledningar har svårt att själv ta reda på till exempel öppettider, transport, tillgänglighet. Den här typen av relation till personalen skulle kunna utifrån Bubers (1994) teori beskrivas som en ”jag och det” relation där respondenten verkar nöjd med att relationen ser ut just på det sättet i den situationen. Respondenten bemöter personalen som ett ”det”, som någon den kan använda för för att uppnå ett eller flera specifika mål som hon satt upp för sig själv. Respondenten upplever här att personalen är en möjliggörare av aktiviteter som hon vill utföra.

Så här säger Filipa om personal hon upplever är mindre bra:

- I. Någon personal som du inte tycker är så bra, hur är den om du skulle beskriva?
R. Ja den liksom tar liksom inte tag i saker utan säger ”det ska jag ta tag i” eller ”det ska jag föra vidare”, men ändå händer det inget. Liksom står still. Så jag får ju påminna igen och så.
I. Ja det är klart det måste ju vara lite tråkigt.
R. Jo det är det.
– Filipa

Här beskriver Filipa hur hon upplever det när personalen blir hinder för henne i saker som hon skulle vilja ha gjort men inte kan utföra på egen hand. Ungdomen ses, som tidigare nämnts, som en tid för spontanitet och aktivitet. Det som är hindrande är då personalen inte vidareförmedlar information till de andra i personalgruppen eller utför de handlingar som informanten efterfrågat. Enligt Aronsson (1990) kan man se det som att informanten i relation till en del personal upplever en kontrollförlust då hon med hjälp av dem söker få till en förändring på något sätt. Det handlingsutrymme som informanten använder sig utav för att ändå få till den förändring som hon önskar är att påminna personalen igen.

Kontrollförlusten i situationen består också av att informanten inte har någon kontroll över hur personalen i fråga agerar med de önskemål som informanten uttryckt. Detta kan ses om ett uttryck för den asymmetriska maktrelation som är grunden i hjälpar – brukar relationen.

Enligt Buber (1994) kan man se det som att när ”jag och det” relationen inte fungerar såsom den ena parten önskar uppstår hinder för det som Aronsson (1990) kallar utveckling. När kommunikationen mellan brukare och personal, personal och personalgrupp brister uppstår hinder för den enskilde individen. Hon har vissa saker som hon inte klarar av och behöver personalens hjälp med för att de ska bli av. Det innebär säkert också mycket väntan.

Fritid

Ungdomstiden beskrivs av Mark Priestley (2003) som ”the high of leisure”, vilket på svenska kan förstås ungefär som ”höjdpunkten av fritid”. Eftersom, som jag tidigare argumenterat för, ungdomstiden är förlängd i vårt samhälle anser jag att Priestleys (2003) uttalande också är applicerbart på mina informanters livssituation. Priestley (2003) menar att att delta i fritidsaktiviteter är ett sätt att pröva sina förmågor, drömmar och eventuella framtida roller i samhället och kan därför ses som identitetsskapande. I min analys av intervjuerna tycker jag mig skönja att vad informanterna gör på fritiden kan delas upp i tre underteman: de självvalda aktiviteterna, att resa och de bortvalda aktiviteterna.

De självvalda aktiviteterna

De självvalda aktiviteterna har det gemensamt att de baseras på respondenternas egna önskemål och jag vill mena att de därför kan ses som viktiga komponenter dels i deras utforskande av sig själv och av samhället. Därav kan de också ses som identitetsskapande aktiviteter. Aktiviteterna har också det gemensamt att de inte är skapade specifikt för människor med funktionshinder.

Så här beskriver Elin hur hon upplever den aktivitet hon håller högst, att skådespela:

R. Jag älskar att måla och teater framförallt. Jag älskar att spela teater. [Elin berättar om olika uppsättningar hon varit med i.]

I. Var det i skolan ni gjorde det här?

R. Nej, den gjorde jag efter skoltid då, när jag gick i [namn på skola] Det var en jättegö grupp som fanns där så var det bara det sista året jag blev lite ledsen att jag inte fick vara med det sista för de håller på mer än fortfarande. Men det är ju så.

– Elin

Respondenten har alltså en fritidsaktivitet som hon värdesätter högt. Hon har dock stött på hinder på vägen. Av olika anledningar fick hon inte vara med i den grupp som hon tidigare deltagit i vilket hon uppger gjorde henne ledsen. Enligt Aronsson (1990) kan man här se det som att Elin upplevde en kontrollförlust i en situation där hon vill uppnå ett visst mål vilket ledde till känslor av ledsenhet. Men sedan berättar Elin vidare:

R. Och sen så hörde jag att det skulle vara någon sådan här teater här i [ort] då och så hoppade jag in på den, men den trivdes jag inte riktigt i så, för jag blev väl inte, jag mådde inte alls bra då, för det var mycket talroller och så och det tycker jag är svårt.

– Elin

Elin hörde talas om en teater på en ort som det skulle vara möjligt för henne att ta sig till, men också där uppstod hinder, denna gång till följd av hennes funktionsnedsättning då hon upplevde sig ha svårt med de talroller som erbjöds. Elin såg här en möjlighet att återta kontrollen över sin situation och möta sin önskan och sitt behov av fritidsaktivitet, men når inte hela vägen fram på grund av att hon som individ inte lyckas uppfylla de krav som ställs på henne i det sammanhang hon önskar delta. Jag menar att man kan se det som att respondenten upplevde att hennes funktionsnedsättning blev ett hinder i den kontext där hon ville utföra en identitetsskapande aktivitet. Då hon inte kunde uppfylla kraven som teatern ställde på att kunna inneha talroller, ledde det till att hon kände sig ledsen igen vilket kan ses som en emotion som uppstår när inre önskningar och yttre förutsättningar inte samverkar. Alltså så som Aronsson menar (1990) att det kan bli när en individ inte upplever sig ha kontroll över den förändring som den vill uppnå.

Elin berättar vidare:

R. Men så pratade vi med dem som arrangerade [namn] teatern, då vad heter det så sa min personal det att hon har jättesvårt eller att komma ihåg och så, liksom komma ihåg text, eller ja läsa och så och då sa de det att det finns ju skådespelare som har utan tal, så då fick jag en.

– Elin

Med personalens hjälp hittade respondenten återigen ett forum att utöva den självvalda fritidsaktiviteten. Det här menar jag är ett exempel på hur personalen kan fungera som möjliggörare för de boende att utöva de självvalda fritidsaktiviteterna och därmed möjliggöra till deltagande i identitetsskapande aktiviteter. I och med att personalen kontaktade den teater där respondenten ville delta och förklarade respondentens svårigheter kunde strukturen på arenan i fråga anpassas till respondenten/aktörens behov. Därmed skapades en möjlighet för respondenten att utforska sig själv i relation till nya människor och nya arenor som ett led i ett identitetsskapande. Det som möjliggjorde förloppet var att respondenten använde personalresursen som förespråkare för sina egna intressen och att personalen lyssnade på respondentens önskemål och hittade en framkomlig väg för att lösa problemet. I och med det uppnåddes målet och funktionsnedsättningen var inte längre ett funktionshinder. Genom personalen så kunde alltså respondenten återfå och utöva kontroll över den förändring som hon ville skulle komma till stånd, vilket ledde till en möjlighet till utveckling.

En annan aspekt av de självvalda aktiviteterna tog respondenten Filippa upp.

I. Vad är det roligaste du vet om då?

R. Ja, det är ju pyssla med djur och musik och sjunga och det.

I. Vad är det för djur du gillar då?

R. Hundar. Mest småhundar. Inte sådana där jättestora som schäfrar. [...]

I. Skulle du vilja ha en hund?

R. Ja det vill jag. Men man får ju inte ha det här. På grund av allergi. Ifall någon är allergisk och så.

I. Är det någon som är det då?

R. Inte vad jag vet. Det är mest att de är rädda eller liksom eller så, tycker det är obehagligt med hundar eller så.

I. De andra som bor här då?

R. Ja.

– Filippa

Respondentens önskan om att ha ett husdjur begränsas här av de andra hyresgästernas eventuella allergier eller, som Filippa konstaterar, kanske snarare på grund av att de andra hyresgästerna är rädda för hundar. I samhället måste vi människor anpassa oss till varandra för att kunna leva tillsammans. Någon som bor i ett hyreshus kan dock känna obehag inför eller vara allergisk mot grannens husdjur men inte kunna förhindra att husdjuret införskaffas. Här ser vi dock hur en individs önskan om fritidssysselsättning begränsas på grund av hänsyn till de andra hyresgästerna. Citatet är ett exempel på hur den kollektiva gemenskapen som ett gruppboende innebär kan inskränka på en individs handlingsutrymme. Men för att kunna upprätthålla en boendemiljö som är funktionell för alla hyresgäster har säkert en sådan här typ av kollektiv regel varit nödvändig. Gruppboendets struktur med den intensifierade närvaron av grannarna leder alltså också till ett större hänsynstagande än vad som är vanligt i hyreshus. Hänsynstagandet leder till en begränsning i respondentens önskan att ha en identitet som ”hundägare”.

Filippas sätt att reagera i den situation som hon beskriver kan ses utifrån de olika sätt som Aronsson (1990) menar att människor använder vid situationer där en person antingen vill förändra något eller där omgivningen förändras. Filippas sätt att reagera skulle då kunna beskrivas som en anpassning till rådande förutsättningar. Hon inser de begränsningar som boendet på gruppboenden innebär och verkar på en subjektiv nivå inte uppleva att hon har något handlingsutrymme för att förändra situationen.

Så här säger Anna om en av hennes högst hållna fritidsaktiviteter:

I. Vad är det du tycker är allra roligast?

R. Att kunna resa och sånt och hålla på med datorn och sånt. Det är sånt jag tycker om.

I. Gör du det tycker du?

R. Ja.

I. Hur var det när du skulle skaffa dator och internet?

R. Ja det fick vi ju ta på fonden och få tag på dator, det fick jag på julen.

– Anna

Den här respondenten har alltså upplevt hinder i att utöva den självvalda aktiviteten på grund av bristande ekonomiska resurser. Hur Annas ekonomi ser ut hänger samman med hennes funktionsnedsättning kontra vad dagens arbetsmarknad ställer för krav på individer. Anna har bedömts att inte stå till arbetsmarknadens förfogande och får därför aktivitetsersättning. Men de pengar som hon får har inte räckt till för att Anna ska kunna utföra en av sina självvalda aktiviteter. Anna var alltså i en situation där hon ville uppnå ett mål men inte upplevde sig kunna utöva den kontroll som hon önskade i situationen. Med hjälp

av fondmedel uppstod sedan möjligheten att införskaffa de konsumtionsvaror som var nödvändiga för utövandet av de självvalda aktiviteterna, som jag menar är identitetsskapande. Fondmedlen utvidgade också Annas handlingsutrymme i situationen och gav henne möjlighet att utöva kontroll som ledde till att hon kunde uppfylla de mål hon satt upp för sig. Fondmedlen blev i förlängningen alltså ett sätt för Anna att kunna utvecklas som människa. Samma respondent berättar vidare:

I. När vi fick tag i internet då fick jag avstå från parabolerna för att kunna få internet.

R. Varför behövde du göra det då?

I. För det räckte inte med pengarna.

R. Hur var det och välja?

I. Tillslut kunde jag välja för att jag ville ha internet så fick jag avstå från parabolerna.

R. Vad tyckte du om det då?

I. Jo det jag klarade det för jag tittar på parabolerna mest hemma hos mamma nu.

– Anna

Då pengarna inte räckte till båda de konsumtionsvaror som Anna ville ha för att kunna utöva de självvalda aktiviteter hon önskar, parabol och internetabonnemang, behövde hon välja. Detta kan ses som att Anna upplevde en kontrollförlust i situationen och visar återigen på hur bristande ekonomiska resurser som ett hinder i identitetsskapandet. Det subjektiva handlingsutrymmet som Anna upplevde sig ha i situationen var här att välja bort den aktivitet som hon kunde få tillgång till genom sin familj. Här ser vi hur familjen kan fungera som möjliggörare vad de gäller självvalda aktiviteter. När respondentens egna resurser inte räcker till för de identitetsskapande aktiviteterna vänder hon sig till sitt personliga nätverk och för på så sätt tillgång till alla de aktiviteter som anses önskvärda av respondenten och får då återigen kontroll över sin situation och kan därmed utvecklas som människa.

Att resa

Att resa menar jag är ett sätt att utforska sig själv i relation till andra människor och andra miljöer. Flera av respondenterna uppger att de brukar åka på utlandsresor och resor inom Sverige tillsammans med sina föräldrar. Så här säger Anna som inte uppger att hon åkte på semestrar med sin familj.

I. Tycker du att pengarna räcker?

R. Ja det räcker. [...] [Namn på stad] är väldigt stort. Man vet aldrig när man åker dit igen. [...] En dag kanske jag åker dit med ledsagare istället eftersom personalen inte får följa med dit längre, till [namn på stad]. För de har ändrat regeln i kommunen. För kommunen vill inte betala för att personalen sover och sånt.

I. Hur blir det för dig?

R. Jag får försöka komma in i en fond och få lite pengar så jag kan betala ledsagaren när jag är där.

I. Det kommer säkert gå bra.

R. Om jag får åka dit på semestern då hoppas jag att jag ska kunna få fond i den.

– Anna

Respondenten uttalande visar återigen vikten av de olika fonder och stipendier som finns tillgängliga och att deras betydelse står i direkt relation till välfärdens utformning. Den förändring som Anna upplever vad gäller möjligheten för henne att åka på semester beror på ett prejudikat i högsta förvaltningsdomstolen som lyder:

Omkostnader som kan uppstå för ledsagare i samband med fritids- och kulturella aktiviteter ingår inte i insatsen ledsagarservice enligt 9 § 3 lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. (målnummer 2746-09, datum 2011-02-14)

Prejudikatet har alltså lett till att kommunerna inte längre behöver betala för de omkostnader ledsagaren har vid ledsagningstillfället. Citatet av Anna är en skildring av hur en sådan förändring på makronivå får utslag på individnivå. Respondentens subjektiva handlingsutrymme i det här läget har varit att ansöka om fondmedel för den kostnad som kommunen nu inte längre vill stå för, för att kunna uppnå sitt mål att åka på semester. Citatet speglar den oförutsägbarhet som det innebär att ansöka om bistånd, vare sig det är från kommunen eller en fond. Respondenten kan inte på förhand veta om hon kommer kunna åka på den planerade semestern och förutsättningarna har ändrats från ett år till ett annat. Här kan vi se hur att vara i behov av omsorg kan leda till en osäkerhet i att förutspå vad för kontroll man har i nuläget och i framtiden, vilket jag menar kan påverka möjligheten att utöva kontroll och därmed utvecklas som människa i Aronssons mening (1990).

Denna nya ordning utgör enligt mig ett hinder i form av oförutsägbarhet för den enskilde. Den speglar också det moment 22 förhållande som lagändringen inneburit. Kommunerna kan bevilja själva ledsagningen, men inte ledsagarens omkostnader, vilket kan omöjliggöra för den som mottagit biståndet att realisera intentionerna med ledsagningen på grund av brist på ekonomiska medel. Att vara beroende av bistånd för att kunna åka på semester som ett led i ett identitetskapande kan både innebära en möjlighet och hinder, en möjlighet för att kunna få det stöd man behöver under en semester i form av ledsagning, men som lagstiftningen ser ut i nuläget innebär det en osäkerhet för dem som blir beroende av andra ekonomiska källor för att betala ledsagarens omkostnader, via exempelvis fondmedel. På samma sätt blir det personliga nätverket här en möjliggörare för de respondenter som uppgav att de åkt på semester med sin familj.

Enligt Buber (1994) kan man se det som att det respondenten skulle önska i det här läget är en ”jag och det” relation eftersom hon vill ha en personal som möjliggör en viss aktivitet. Givetvis kan det även finnas möjlighet för en ”jag och du” relation under en sådan resa men det verkar inte vara det som Anna efterfrågar. Hon verkar vilja ha en relation som skulle möjliggöra en semester eftersom hon inte kan genomföra en sådan på egen hand. Hinder uppstår som saft då kommunen har ändrat sina regler och när respondenten inte själv kan täcka upp för de kostnader som uppstår för en ledsagare.

Lagändringen har alltså medfört svårigheter för människor med funktionsnedsättningar, som inte genom sitt personliga nätverk har möjlighet till detta, att företa sig semesterresor vilket kan ses som ett hinder för utforskande av sig själv i relation till andra arenor och som därmed kan bidra till deras identitetsskapande.

De bortvalda aktiviteterna

Filippa och David berättade under intervjuerna hur att bo på gruppboendet har varit ett sätt för dem att avsluta aktiviteter som de själva ansåg var olämpliga. Dessa har jag valt att kalla ”de bortvalda aktiviteterna”.

David berättar följande om sin situation innan han flyttade till gruppboendet:

I. Om jag förstår det rätt så har du lämnat [ort] och lite kompisar där också då som du vill komma ifrån. Hur tänker du att det ska bli annorlunda nu för dig då?

R. Nej jag vill ju börja om.

I. På vilket sätt?

R. Att jag inte ska vara ute direkt hela nätterna att jag inte ska umgås med vissa.

I. Vad tänker du om du skulle vara ute hela nätterna här, vad skulle hända då liksom. Tror du personalen skulle lägga sig i det eller?

R. Beror nog på vad som händer. Blir det la säkert att, att man går ut och sabbar saker och sånt, i [...] där va det mycket sånt. Klotter skadegörelse.

I. Vad va det som gjorde att ni gjorde sånt?

R. Nej gruppsycker och att vi pushade varandra.

– David

Båda respondenterna har alltså tidigare haft fritidsaktiviteter som de inte längre ville delta i. Utifrån ett identitetsskapande perspektiv kan man se det som att respondenterna inte längre ville ha de identiteter som aktiviteterna innebar för dem och att gruppboenden har fungerat som en möjlighet för att kunna avsluta det gamla identitetsskapandet för att kunna styra in på en annan bana. Gruppboenden kan på så sätt ha hjälpt dem att få kontroll över en förändring som de båda önskade få till, vilket verkar ha hjälpt dem i den utveckling de själva önskat. Respondenterna nämner gruppboendets geografiska placering som en bidragande faktor till möjligheten att avbryta de oönskade aktiviteterna, men också stödet av personal kan tros ha inverkan.

Ungdomstiden är enligt Olin (2003) en tid för undersökande av potentiellt farliga arenor. Olin (2003) hävdar att människor med funktionshinder har krav på sig att uppföra sig än mer socialt acceptabelt än andra. Citatet ovan menar jag visar på hur gruppboenden kan fungera hindrande i utforskande av identiteten, men också hur den kan fungera som ett skydd gentemot handlingar som skulle kunna inverka negativt på individen och dess identitetsutveckling. Gruppboenden fungerar som en normupprätthållare för lämpliga beteenden. Olin (ibid) påpekar att människor med funktionshinder, och framförallt unga, hindras från att begå misstag på grund av den omsorgsstruktur som ofta omgärdar dem. Det har då också hävdats att i iveren att skydda och normalisera, skapas hinder i utforskandet av sig själv i

relation till andra. I min studie kan vi alltså se en annan tendens, att hindrandet kan fungera som en möjlighet om det som ”hindras” utgår från individens egna mål med sin tillvaro. Gruppbestadens hindrande effekt kan minska handlingsutrymmet vad gäller vissa identitetskapande aktiviteter men därmed också fungera som möjliggörare och en hjälp på traven mot aktiviteter och identiteter som är mer önskvärda både av de boende själva men också av samhället. De hindrande effekterna hjälper dem att få kontroll över sina val av aktiviteter och hjälper dem därmed att utvecklas i den riktning de själva önskar.

Framtiden

Hur man ser på sig själv i framtiden kan vara ett sätt att förstå identitetskapandet. Människan lever i nuet, minns dåtiden och planerar för framtiden.

Anna sa följande på frågan om hur hennes framtidsdrömmar ser ut:

R. Ja det är det jag önskar att jag hade ett eget hem att kunna bo i. Så fort jag är redo och har lärt mig lite saker här först.

I. Vad är det du skulle behöva lära dig då?

R. Då är det att jag ska hålla på städningen och försöka se till att allt är i ordning och att jag håller i mina pengar lite lättare.

– Anna

Respondenten vill i framtiden bo i ett eget boende. Detta verkar under intervjun vara ett viktigt tema för henne då det hela tiden återkommer och kan därför ses som ett led i en identitetskapande aktivitet som hon har som mål i framtiden. Det som är hindret för denna önskan är att hon inte upplever sig vara redo, att hon inte upplever sig kunna städa och hålla i pengar på ett tillfredställande sätt. Olin (2003) noterar som jag nämnde tidigare i sin studie att hennes respondenter ibland behöver bete sig extra socialt acceptabelt jämfört med unga vuxna utan funktionshinder. Det finns då en risk att personer med funktionsnedsättning ses som människor i ständig träning och att de därmed riskerar att genom hela livet bemötas som ett barn som behöver lära sig saker, menar Olin. Enligt den här respondenten finns det dock en annan aspekt av träningen. Att lära sig vissa saker skulle göra att hon i framtiden kan flytta till ett annat boende. På så sätt så hjälper gruppbestaden respondenten att inte längre behöva själva gruppbestaden. Gruppbestadens struktur hjälper här respondenten att utöva kontroll över sin situation för att kunna uppnå de mål hon satt upp för sig själv. Respondentens handlingsutrymme här är att öva sig på de saker som hon upplever att hon måste kunna för att klara av ett eget hem och enligt Aronsson (1990) kan man se det som att hon både strävar mot anpassning och förändring.

När jag frågar Anna om hennes arbete och vad hon har för framtidsplaner vad gäller det säger hon följande:

I. Det finns ju dagcenter på olika ställen i [stad] i [stad] och allt.

R. Ja alla kommuner har ju sådana.

I. Det beror ju på om jag passar in i dom.

R. Mm kan man ju testa.

I. Man kan ju testa sig fram. Det var ju inte så svårt för [namn på personal] du vet ju han som jobbade här en gång. Han lärde sig väldigt fort hur man kunde teckna och sånt.

R. Han var ju bra på det och han flyttade ju till en annan stad.

I. Och så fick jobb där.

R. Det fixade ju han.

I. Det är så jag menar man får försöka fixa sig ett jobb någonstans, i framtiden.

Precis som du ska fixa ditt framtidsjobb.

R. Ja jag har ju tänkt det.

I. Ja det är precis det jag menar det är det jag håller på och tränar på för att hitta någonstans där jag passar in och under tiden får jag stanna i dagcenter så länge i [ort].

– Anna

Respondenten uttrycker här en önskan om att i framtiden jobba på ett dagcenter i en annan kommun, men hon är osäker på om hon kommer passa in eller inte vilket kan ses som ett inre hinder i form av osäkerhet. Men för att övervinna hindret drar hon paralleller till en personal som har bytt arbetsplats, och med honom som förebild verkar den framtida strävan mer uppnåbar för respondenten. Här kan vi se hur relationen till personalen inte bara är hjälpare i olika situationer, utan också hur de genom sina sätt att leva kan fungera som motivation och exempel för de som bor på gruppboenden. Att ha denna förebild verkar ge Anna en känsla och en tanke om att också detta är möjligt för henne, vilken jag menar att man kan tolka som att Anna i och sin förebild upplever av ökad kontroll över situationen och de mål hon strävar efter. En önskan efter att pröva sig själv mot en annan arena uttrycks alltså av respondenten men hindret är att hon för tillfället håller på att leta efter ett ställe som skulle kunna passa. Respondentens verkar uppleva att hennes handlingsutrymme i nuläget är att stanna kvar på sin nuvarande arbetsplats och därmed tillfälligt anpassa sig tills förutsättningarna har ändrat sig och en förändring kan ske.

Slutsatser

En slutsats jag drar är att de andra hyresgästerna på gruppboendet upplevs på olika sätt av studiens respondenter. Tanken som fanns efter avinstitutionaliseringen att gruppboendet som form skulle kunna erbjuda en alternativ social gemenskap för människor med funktionsnedsättningar delas i olika grad av respondenterna i den här studien. Den intensifierade närvaron av de andra grannarna behöver inte betyda att aktivt socialt umgänge finns, men det kan också göra det. Gruppboendets struktur möjliggör uppkomsten av sociala kontakter som i sin tur kan verka identitetsskapande, om man som Buber (1994) hävdar, som människa blir till i mötet med den andre. Grannarna kan också upplevas som hinder för den enskilda individen då dennes önskemål om identitetsskapande aktiviteter inte går att genomföra på grund av de kollektiva hänsyn som måste tas.

Ytterligare en slutsats jag drar är att personalens spelar en viktig roll i respondenterna liv, både vad gäller emotionellt och praktiskt stöd. Studien visar att för att få behovet av emotionellt stöd uppfyllt så kan respondenterna behöva ge avkall på behovet av integritet. Sättet personalens arbetsrutiner är utformade på skapar situationer där de boendes önskan om hur det emotionella stödet ska

utformas inte stämmer överens med det sätt personalen har möjlighet att ge stöd. Exempel på detta är då personal behöver vidarebefordra information som getts i förtroende av de boende till de andra i personalgruppen fast den boende helst inte vill att detta ska ske. Det faktum att personalens sammansättning är föränderlig kan också ge en känsla av bristande kontroll över möjligheten att få det stöd som de boende vill ha i ett framtida scenario.

Vad gäller det praktiska stödet fungerar personalen både som hinder och möjliggörare. När personalen är möjliggörare fungerar de som brobyggare mellan samhället och respondenterna genom att ge praktiskt stöd som gör att de boende kan delta i identitetskapande aktiviteter. Genom att fungera som brobyggare hjälper personalen respondenterna att utöva kontroll över sina liv och därmed att utvecklas som människor. Tillfällen då personalen blir hindrare av olika identitetskapande aktivitet är i situationer där kommunikationen mellan personal och boende, och personal och personalgrupp brister.

Att bo på en gruppboende kan också fungera som hinder för de boende då dess normer och regler sätter stopp för vissa aktiviteter. Om de boendes önskan om utveckling och gruppboendes normer sammanfaller uppstår då en fruktbar paradox där hindren som boendet på en gruppboende sätter upp möjliggör en utveckling som de boende själva vill uppnå.

En annan slutsats är att de boendes sociala nätverk utanför gruppboendet är viktiga för att kompensera eller komplettera olika aspekter i de boendes liv. Exempel på detta är behovet av emotionellt och materiellt stöd. Ytterligare en slutsats som jag tycker mig kunna dra är att vara beroende stöd från de offentliga innebär att leva med en oförutsägbarhet om framtiden. De insatser som den enskilde mottar är utformade av lagar vilket innebär att förutsättningarna för den enskilda individen kan ändras ganska drastiskt då förändringar sker i vår lagstiftning. En del av respondenterna upplevde också att deras ekonomiska resurser inte räckte till alla de identitetskapande aktiviteter de ville företa sig vilket jag menar bromsar dem i sin utveckling som människor.

En av de viktigaste slutsatserna anser jag är att de boende är aktiva aktörer i sina egna liv och använder sig av det handlingsutrymme som de subjektivt anser sig ha för att hantera de hinder de möter. Sätten som hindrena hanteras på är individuella och situationsspecifika. Den här slutsatsen motsäger den bild som finns i samhället av människor med funktionsnedsättningar som passiva brukare utav insatser. Jag menar att det, enligt Aronssons (1990) definition av objektivt och subjektivt handlingsutrymme, finns en objektiv syn på människor med funktionsnedsättnings handlingsutrymme som begränsat, vilket alltså inte behöver stämma överens med individernas subjektiva upplevelse av sitt handlingsutrymme.

Avslutande diskussion

Jag vill mena att det ställs stora krav på dagens omsorgspersonal och på samhället att kunna bemöta integreringsgenerationerna med sina planer på arbete, fritid och framtid. Det senmoderna samhället har inneburit att vi människor förhåller oss reflexiva till oss själva och vår omvärld, vilket givetvis också gäller människor med funktionsnedsättningar. Den unga vuxnas behov är på många sätt likt alla andras, behov av ett socialt nätverk, meningsfull sysselsättning och så vidare. Men den unga vuxnas behov och önsknings skiljer sig från barnets, den vuxnas eller den åldriga personens i det avseende av att det är en tid av social och mental rörlighet och det måste stå tydligt för alla som jobbar med unga vuxna med funktionsnedsättningar. Att unga vuxna med funktionsnedsättningar ska få utforska sig själva i relation till andra och till samhällets olika arenor samtidigt som behovet av skydd tillgodoses ser jag som den viktigaste arbetsuppgiften för dagens och framtidens omsorgspersonal. För att kunna göra detta menar jag att man som omsorgspersonal måste inse att god kommunikation är nyckeln till om man som personal blir en möjliggörare eller ett hinder på vägen för dem man är utsedd att hjälpa.

I min studie visar jag vad lagändringen gällande kommunernas slopade ersättningskyldighet av ledsagares omkostnader har inneburit på individnivå. Jag skulle vilja veta hur andra människor med funktionsnedsättningar har löst dilemmat att de inte får ersättning för ledsagarnas utlägg. Har antalet ansökningar om ledsagning sjunkit? Eller är det så att beviljad ledsagning utnyttjas i lägre grad efter lagändringen? Har innehållet i ledsagningen ändrat karaktär, är det så att man efter lagändringen gör billigare aktiviteter än innan? Vad innebär i sådana fall det här för individen? Hur ser det ut ur ett klassperspektiv, alltså mellan människor med god respektive mindre god ekonomi? En annan fråga är i hur stor utsträckning och på vilka sätt föräldrar och övriga nätverket kompenserar och komplementerar de behov som människor med funktionsnedsättningar upplever sig ha.

Jag menar att det kanske är dags att se olika insatser som identitetstärkande för att lyfta deras betydelse. Att till exempel beviljas ledsagare för att åka på semester kan för en ung vuxen innebära en möjlighet till frigörelse från föräldrarna, en möjlighet för att skapa erfarenheter som ett led i identitetskapandet och en möjlighet att utforska sig själv i relation till omvärlden. Insatser som annars kan förringas i betydelse får i skenet av tanken på att de kan vara identitetstärkande för individen en helt annan tyngd och perspektivet kallar på eftertanke och aktivt ställningstagare hos beslutsfattare.

Jag har i likhet med Olin (2003) funnit att arbetslivets krav på rationalitet har inverkan på unga vuxna med funktionsnedsättningar liv. Sätter man det i relation till att ungdomstiden är identitetsskapandets höjdpunkt kan man resonera som så att möjligheterna till identitetsskapande på egna villkor för en generation av unga vuxna med funktionsnedsättningar hänger samman med i vilken mån det finns krav på rationalitet i omsorgen. Om det finns mindre pengar för välfärden ökar antagligen kravet på rationalitet. Det hade varit mycket intressant att se studier om hur detta samband mellan samhällsekonomiska faktorer och upplevelsen av emotionellt stöd och identitetsskapande ser ut. En longitudinell studie skulle kunna

genomförs där neddragningar respektive satsningar i välfärden jämfördes med brukares upplevelse av kvalitén av omsorgen de mottar.

Framtida forskning skulle kunna ytterligare utforska hur människor med olika funktionsnedsättningar upplever hur det är att bo på gruppboende. En analys där olika faktorer som klass, genus, typ av funktionsnedsättningar och etnicitet skulle vara av vikt för att se vad det finns för skillnader och därmed om det finns behov av förändringar. Är det så att killar och tjejers upplevelser av att bo på gruppboenden skiljer sig åt? Vad beror det i sådana fall på? Är det så att unga vuxna med till exempel neuropsykiatriska funktionsnedsättningar upplever att bo på gruppboenden på ett annat sätt än till exempel unga vuxna med psykiska funktionsnedsättningar?

Referenser

- Aronsson, G. (1990) ”Kontroll och handling”. I Gunnar Aronsson. & Hans Berglind, (red.): *Handling och handlingsutrymme*. Lund: Studentlitteratur
- Barron, K. (1997). *Disability and gender: autonomy as an indication of adulthood*. Uppsala: Univ..
- Buber, M. (1994). *Jag och du*. (2. uppl.) Ludvika: Dualis
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Christie, N. (1991). *Bort från anstalt och ensamhet: till ett meningsfullt liv*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Foucault, M. (2010). *Vansinnets historia under den klassiska epoken*. (6., översedda uppl.) Lund: Arkiv.
- Johansson, T (2006) ”Att skapa sin identitet. Ungdomar på väg in i livet”. I Ann Frisé & Philip Hwang, (red.): *Ungdomar och identitet*. (1. utg.) Stockholm: Natur och kultur.
- Giddens, A. (1999). *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Gustavsson, Anders (1998). *Inifrån utanförskapet*. Stockholm. Johansson & Skyttmo Förlag.
- Lindberg, L. & Grönvik, L. (2011). *Funktionshinderspolitik: en introduktion*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Magnusson, C. & Häggström-Nordin, E. (red.) (2009). *Ungdomar, sexualitet och relationer*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- McRuer, R. (2006). *Crip theory: cultural signs of queerness and disability*. New York: New York University Press.
- Olin, E. (2003). *Uppbrott och förändring: när ungdomar med utvecklingsstörning flyttar hemifrån*. Diss. Göteborg : Univ., 2003. Göteborg.
- Priestley, M. (2003). *Disability: a life course approach*. Cambridge, UK: Polity
- Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. (2., [omarb.] uppl.) Stockholm: Liber
- Socialstyrelsen. (2011). *Bostad med särskild service och daglig verksamhet- En forskningsöversikt* (elektronisk), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18238/2011-2-6.pdf> (2013-09-06)

Socialstyrelsen. (2013a). *Personer med funktionsnedsättning – vård och omsorg 1 oktober 2012 Kommunala insatser enligt socialtjänstlagen samt hälso- och sjukvårdslagen* (elektronisk),
<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19054/2013-4-18.pdf>> (2013-09-06)

Socialstyrelsen. (2013b). *Personer med funktionsnedsättning– insatser enligt LSS år 2012* (elektronisk),
<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19037/2013-3-30.pdf>> (2013-09-06)

World Health Organization. (2001). *Klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa* Svensk version av International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)
<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10546/2003-4-1.pdf>> (2013-09-06)

Vetenskapsrådet. (2013). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (elektronisk), *Codex*,
<<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2013-09-04)

Vårdguiden (2010) *Funktionshinder och funktionsnedsättning* (elektronisk)
<<http://www.vardguiden.se/Tema/Funktionsnedsattning/Funktionsnedsattning-och-funktionshinder/>> (2013-09-28)

Bilagor

Bilaga 1

Intervjuguide

Vad är det att vara ungdom?
Vad ungdomar som inte barn gör?
När är man vuxen?

Bostad
När flyttade du hit?
Hur var det?
Vem bestämde det? Fick du välja vart du ville bo?

Rummet
Vem har valt hur det ska se ut här?
Har du det annorlunda här jämfört med hemma?

Självbild
Kan du beskriva dig själv?
Hur är du?

Fritid
Vad är det roligaste du vet?
Vad gör du på fritiden? Aktiviteter.
Vem har valt det?
Finns det något du skulle vilja göra som du inte gör?
Musik/dator/internet/semester/fest/konserter/restaurang/bio
Kläder
Hur brukar du göra när du köper kläder?
Vad tycker du om för kläder?

Pengar
Hur fungerar det med dina pengar?
Känner du att du får vara med och bestämma om dina pengar?
Vad brukar du använda dina pengar till?
Tycker du att dina pengar räcker till det du vill göra eller köpa?

Jobb
Vad jobbar du med?
Hur är det på jobbet? Trivs du?
Hur länge har du jobbat där?
Vad skulle du vilja jobba med?

Skola
Hur var det när du gick i skolan?

Tyckte du det var kul att gå i skolan?

Relationer – vänner och kärlek

Vilka personer tycker du om mest?

Träffar du någon mer?

Vad brukar ni göra tillsammans?

Om du har något viktigt eller jobbigt som du vill prata om, vem pratar du med då?

Familj

Hur ser din familj ut?

Hur ofta träffar du dem?

Vad brukar ni göra tillsammans?

Hur tyckte dina föräldrar att det var när du flyttade?

Regler

Finns det regler här?

Vem har bestämt dem?

Vad tycker du om dem?

Om du skulle ångra dig eller ändrar dig, hur blir det?

Personal

Vad tycker du om personalen som hjälper dig?

Vad hjälper de dig med?

Tycker du de hjälper dig bra?

Får du den hjälp du behöver?

Hur är de att prata med?

Integritet

Hur gör du om du vill vara ifred?

Kan du låsa din dörr?

Om du vill vara i fred kan du vara det?

Om du vill vara för dig själv, vart går du då?

Framtiden

Vad skulle du önska i framtiden?

Vad har du för drömmar?

Tror du det kommer bli så?

Bilaga 2

Informationsbrev

Hej!

Vi är två socionomstudenter som studerar på Göteborgs universitet. Vi ska nu skriva vår C-uppsats och har valt att skriva om unga vuxna med funktionshinder. Vi vill intervjuva unga vuxna med funktionshinder om deras upplevelse av att flytta hemifrån till ett gruppboende med stöd, hur det var att flytta ifrån familjen, vad det är att vara vuxen mm. Vi skulle vara väldigt tacksamma om det fanns några ungdomar som skulle tycka det var kul att bli intervjuade.

Självklart är alla som deltar anonyma i vår uppsats och vi är flexibla vad gäller tid och plats. En av oss har själv jobbat mycket inom omsorgen kring funktionshindrade.

Vi beräknar att en intervju kommer ta ca 30-40 min och vi kommer spela in samtalet. Beroende på personens önskemål så kan vi komma en stund, eller någon dag, innan så att vi kan bekanta oss lite med varandra.

Om ni vet några ungdomar så får ni gärna kontakta oss närsomhelst på antingen:

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar och hopp om svar!

Therese Larsson

Hanna Haglund